

Dnesek

ROČNÍK I

V PRAZE 31. ŘÍJNA 1946

ZA Kčs 3.50

Mluvil jsem s komunistou

E. HUMLER

Historický dopis

HENRY WALLACE

O ducha odboje

BOHUMIL ČERNÝ

Stát jsem já

EDVARD VALENTA

Nevlastní děti republiky

VÁCLAV CÍCHA

Sochařství a moderní šaty

OTTO ZOUPNA

Česká země je konečně naše — Hledá se domek pro rekreaci... — Poslanec hledá byt
— Naši v cizině — Na čtyřiačtyřicátém místě — Slováci odpovídají Čechům — Jakého
člověka vytváříme — K případu olomouckému i brněnskému — Profesor odpovídá
na »profesorské stesky« — Plzeň a universita

KRÁSNÁ KNIHA V DOKONALÉ VAZBĚ
BIBLIOFILSKÉ

Karel Dudašek, Praha II,

Na příkopě 26. Telefon 294-74. Pasáž Živnobanky.

2.
VYDÁNÍ

Úspěch
neobyčejně detektivní povídky
populárního aut. prof. Dra
Jiřího Štefla
VRAŽDA ZE ZDVOŘILOSTI
vynutil si již druhé vydání. Za
67 Kčs u všech knihkupců v ČSR
nebo přímo u nakladatele
KARLA JELÍNKY V BLANSKU

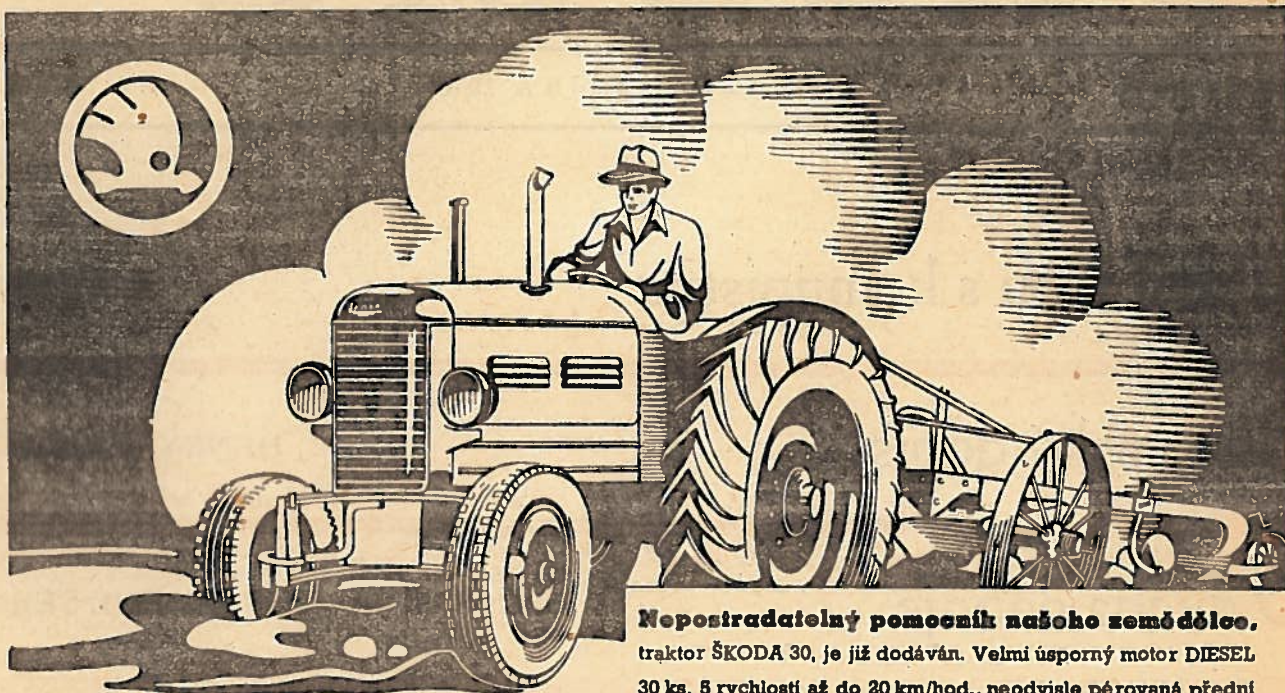
Politické, hospodářské a kulturní poměry v Ev-
ropě po skončení války jsou zachyceny poutavě
a svěže v knize

LADISLAVA MATĚJKY

ZA MÍREM PO EVROPĚ

Text je provázen zajímavými a výmluvnými
fotografickými záběry autora. Za cenu 75 Kčs
u všech knihkupců.

Fr. Borový.

ŠKODA 30

Nepostradatelný pomocník našeho zemědělce,
traktor ŠKODA 30, je již dodáván. Velmi úsporný motor DIESEL
30 ks, 5 rychlostí až do 20 km/hod., neodvisle pérovaná přední
kola a dokonalé brzdy umožňují levný, pohodlný a spolehlivý
provoz v zemědělství i průmyslu. Dvacetileté zkušenosti
ve výrobě traktorů zaručují kvalitu nového typu ŠKODA 30

AUTOMOBILOVÉ ZÁVODY • NÁRODNÍ PODNIK

OBSAH DNEŠKA Č. 31: FERDINAND PEROUTKA: Rozkol v české kultuře? — JURAJ CHOCHOL: Slovák odpovídá Čechovi. — JIRÍ HEJDA: Problémy dvouletky. — MICHAL MAREŠ: Ústecký případ. — JAN MACHOŇ: Umění a příkazy. — DR JIRÍ ALTER: Atom v parlamentě. — Kritika dvouletky — 84 zákonů - a co víc? — V zákulisí dvouletky. — Instituce a lidé, čili: kdo zvítězí — Lidová byrokracie — Záhady kolem amerického úvěru — Jedna z bolestí — Kečnictví a řečnění — Rytířství do politického života — Bitva o Indii — Vzít hůl a řezat! čili co není ve statutu pedagogických fakult. — Není možno mlčet... — O prostějovském případu. — Komunistka z pohraničí. — Uveřejňovat či neuveřejňovat bilance? — Poznámky k mému případu. — Kulturní zpravodaj.

Dnesek

Vídí Ferd. Peroutka

YDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

YCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.522. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 8,50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 38.

Mluvil jsem s komunistou

ON: Znáš tě už léta. Nepochybuji o tobě jakožto socialistovi, ani o tvé dobré vůli. A přece slyším od tebe výroky, jež mi nezní dobře. Nepodezírám tě, ale nemohu říci, že bych ti rozuměl.

JÁ: Já se naopak domnívám, že ti rozumím velmi dobře. Za tohoto stavu je tedy na mně, abych vysvětlil. Co je?

ON: Dovol, abych řekl nejdříve něco o sobě: Naplňuje mne hrdoť a štěstí, že jsem se dožil toho, co se dnes u nás děje. Nemyslím ty kazy, jichž je také dost, jež však doprovázejí každou velkou změnu a výstavbu — myslím tu základní, obecnou směrnicí, již udává politika životu u nás. Nesmírně se těším z toho, vidím-li, že lid přestal být pouhým objektem politiky; že se činně chápe svého díla; že se věci hýbají kupředu. Pravda, nejde to bez obtíží, ale mám radost z každého sebemenšího úspěchu; zdokonalování života, plánovitá výstavba hospodářského a sociálního řádu, tvrdé, vpravdě bolševické zaměření k cíli — to všechno jsou věci, jež už po desetiletí naplňují můj život a mé úsilí. Má víra je neotřesitelná, rovněž má vůle. Obojí podpírám gestem člověka, odhodlaného tvořit nové hodnoty, svou iniciativou a prací. Nelekám se ani osobních obětí, vím-li, že přispívají k zvýšení obecného dobra a blahobytu. Krátce: žiji plně dílem své doby — v jeho uskutečnění spatřuji svůj úkol jakožto politika a člověka. Proto se těžko smíruji s tím, vidím-li někde přešlapování, rozpaky, váhání, plané kritizování, rozmáchlé a akademické diskuse o věcech podružných — nemohu si pomoci, ale myslím si, že tady, pod touto zdánlivě starostlivou maskou, skrývá svou tvář reakce... Tím více mne bolí, že i tebe nacházím leckdy mezi zbytečně zamyšlenými, vrtkavými, pochybovačnými — myslím, že intelektualismus u tebe převažuje nad rozhodností. Ublížil bys mi však, kdyby ses domýšlel, že o tobě smýšlím jakožto o zpátečnickovi; vím, jak k tomu máš daleko. Přece však musím opakovat: nemohu říci, že bych ti rozuměl...

JÁ: Znáš tě a vím, že si to nemyslíš. Ujišťuji tě, že si socialismu přeji právě tak jako ty. Raduji se z plánů a jejich uskutečňování. Také já chci podle svých sil přispět k výstavbě obecného blaha. Myslím však, že naše politické myšlení vychází ze dvou různých předpokladů: u tebe ze znalosti ideje a potřeb lidu, u mne spíše ze znalosti člověka a starosti o něj. Ty sníš o socialistickém řádu a socialistické společnosti, já kromě toho ještě o lidském individuu. Nemyslím, že by bylo možno vytvořit dokonalou společnost bez citlivého přihlídnutí k jedinci.

ON: Toho jsem si vědom i já.

JÁ: Nekladeš na to však takový důraz, jaký by bylo, podle mého názoru, třeba. Ty se pravděpodobně domníváš, že jsou jisté věci, které zatím mohou počkat, aby nezdřzovaly naléhavostí a tempo socialistické výstavby. Já jsem však přesvědčen, že nic nemůže čekat. Každý řád vyrůstá z mnoha detailů, má své opěrné systémy, svou architekturu — zabírá zešíroka. Myslíme-li to dobře se socialismem, pak si tím méně můžeme dovolit jistá opominutí. Zahrneš-li své straníky veřejnými funkcemi, není tím ještě socialismu pomoheno. Jejich habitus není jen politický a je možno, ba nejméně pravděpodobně, že u nich to lidské (ať dobré či špatné) rozhodne spíše, nežli to politické. Politikum je častokrát zboží, levně sehnané na tržišti; osobnost je však pracovním dílem. Krátce: Socialistická výstavba není výhradně záležitostí politickou,

jak by si snad někdo mohl myslet. Ona má v sobě mnoho činitelů, t. zv. nepolitických a obecně lidských.

ON: Zajisté — což nevznikl socialismus právě proto, aby vrátil lidskému životu důstojnost a plnost? O to přece usilujeme.

JÁ: Však je to také v logice usilování o nový řád. Nový řád nemůže mít trvání, není-li vybudován na novém člověku, lepším člověku. Každá výstavba, jež opomíjí lidský charakter, buduje na písku. Vytýkáš mi občas jistou středocestnost, kompromisování s minulostí. Já jsem však maximalista: nemohl bych se smířit s tím, že rozvíjíme jen některé stránky lidského života, zatím co jiné zanedbáváme a obětujeme. Mám dojem, že se příliš zužuješ pro naléhavé úkoly výstavby. Pravda: práce vždy vyžaduje zúžení zorného pole; v této nutnosti nelze však nepostřehnout i jistá nebezpečí.

ON: O čem vlastně mluvíš?

JÁ: Víš, žádáš si konkrétnosti. Tož třeba tenhle případ: Politický sekretář přijede na schůzi a pronese na ní projev. Většinou studené a tendenční omilání toho, co si předtím každý přečetl v novinách. K tomu přistupuje určitý tón, navazující představu o svrchované neomylnosti. Hlavní zájem o získávání nových členů a růst strany (loyálně ti přiznám, že nešlo o stranu »tvoji«, ale »naši«; jsem však přesvědčen, že podobný duch panuje za zavřenými dveřmi ve všech sekretariátech stran). Po schůzi ke mně přistoupí prostý muž z lidu a praví stručně: Řemeslník. Ovšem, špatný řemeslník měl říci, abychom neuráželi dobré lidi, kteří svou práci umějí. Co s tím? Tohle: idea a program samy o sobě nestačí, nejsou-li nesený lidmi s širokým fondem lidskosti. To je otázka kultury a charakteru. Na každé stranické schůzi dovidáme se o sobectví a neodpovědnosti těch druhých, aniž by se vybízelo k idealismu a odpovědnosti vlastní. Všude slyšíme a čteme slova, jež bijí a soudí, málo je však slov, jež vysvětlují a podírají. Místo kritiky máme buďto oportunistus, anebo podezírání. Oportunistus uvnitř stran, podezírání navenek.

ON: Tvůj příklad je sotva víc než podrobnost: Nemyslíš však, že dnes běží o víc nežli o detaily? Jen si představ, před jakými složitými a olbřímími úkoly stojí náš stát. Však se nezastavujeme ani před otázkami kultury a obecné mravnosti.

JÁ: Myslím, že máme trochu odlišnou perspektivu. Co je malé a co je velké? Mým přesvědčením je, že t. zv. malé závady, nabudou-li přiměřeného rozšíření, stávají se velkými a ohrožují dílo jinak dobře a rozumně započaté. Kolik revolucí zašlo na nedostatky a na kazy, všelíjak bagatelisované a přehlížené? Vytýkáš-li mi přílišnou kritičnost, věz, že pramení nikoliv z nevědy, ale ze starosti. Byla-li otázka socialismu u nás položena do těsné blízkosti otázky existence, pak ovšem zdar našeho díla je nejméně závislý na charakterových kvalitách národa a jeho správných orgánů, jež jsou nositeli naší budovatelské vůle. V tom smyslu otázka mravnosti je otázkou základní a nikoliv podružnou, nebo něčím, co by mohlo počkat.

ON: Nijak ji nepodceňujeme a je jen optickým klamem, domníváš-li se, že ano. Četné projevy našich činitelů mluví o tom řečí víc nežli srozumitelnou.

JÁ: Zajisté. Právě ty řeči však nasvědčují tomu, že tu není co v pořádku. Je třeba především naslouchat hlasům skutečnosti. Ale to už je záležitost speciální. Jistá věc je, že politické dění není nesené tím, co se mluví, nýbrž tím, co je. Z toho také vyplývá požadavek, aby naše úsilí bylo vždy zaměřeno k tišinám, skrývajícím se za slovy, nežli k rozčerené hladině jejich zvuku. Politicky jest nutno vycházet z toho, co člověk je, a ni-

koliv z toho, co člověk mluví. Vidím jistý iluzionismus komunistů v tom faktu, že jsou spíše obeznámeni s lidem nežli s člověkem. Teorie marxismu oplývá studiem společenských poměrů a zákonů jejich vývoje, zanedbává však (a zdá se, že nebezpečně) studium lidské individuální psychologie a ethiky. To je však jako stavět dům bez podrobného obeznámení se s kvalitou cihel. Nesmíme zapomenout, že lidé lehce pohybují hodnoty, jež jiní pracně vytvořili. A nejsou to vždy odpůrci. Ba, máme zkušenost, že revolucionáři to bývali, kdož se stali hrobaři revoluce. To nefikám jako výtku, ale uvádím to jako historický fakt.

ON: Chceš snad naznačit, jako bychom neviděli dost dobře do vlastních řad? Nuže: mylíš se! Komunisti má oči všude.

JÁ: Přál bych si toho. Mluví však obecně: Jsem přesvědčen, že historie (a o její správné pochopení také běží) je barvitější, nežli se zhusta soudí; že podává dalekosáhlejší zvěsti, nežli jenom tu strohou zkazku o svém materialismu. Je to především svědectví o člověku ve své době. I my jsme takovými lidmi, prokousávajícími se časem. Lidství je však nadčasové. A toho je třeba také dbát. Nejsme jen pákou, ale zároveň velikým kosmickým jevem a osudem. Při vši častosti nepostrádáme věčných rysů. Aniz bych ti snad vytýkal něco, čeho nezasluhuješ, nemohu si odpustit krátký závěr, vyplývající z toho, co bylo právě řečeno: Lidé nedělíme na přívržence, odpůrce a indiferentní. Lidé jsou právě — lidmi. Jsou širší.

ON: Poslyš, nemohu se zbavit dojmu, že tohle všechno jsou tak trochu (i když, jak jsem řekl, ti neupírám dobrou vůli) advokátské řeči na obhajobu něčeho velmi reálného, co se tak trochu stydí za svou tvář. Je to snad malebný vodopád vysoce idealistických myšlenek a slov, neskrývají se však za ním věci pramálo ideální, ba pofouchlé? Jeden z komunistických zákonů zní: bdít! Buď ujištěn, že právě naše nauky vycházejí z dobré znalosti člověka a zákonů jeho jednání. Mám dojem, že si rád pohraješ se slovíčky, máš sklony k myšlenkovému estétství a s oblibou trápíš sebe i lidi starostmi o věcech vzdálených, zatím co...

JÁ: Ty t. zv. věci vzdálené jsou právě těmi nejbližšími. Naše vody mají své pravé zřídlo v moři. Socialismus není otázkou moci, nýbrž ducha. ~~Těže~~ to není nějaká metafysická substance, nýbrž neustálá závislost na lidské pravdě. Úsilí o pravdu nikdy nekončí. Socialismus, právě tak jako demokracie, mají (jsouce institucemi práva, pravdy a spravedlnosti) tedy v sobě tento charakter něčeho nikdy nekončícího, co se neustále přetváří a dotváří. Nebudeme-li přihlížet ke všemu najednou, dostaneme místo socialismu karikaturu, jež také zdůrazňuje jen některé rysy na úkor celkové harmonie.

ON: Je jakási disparita mezi našim založením: ty myslíš, my chceme! Pochybuji, že se lze dostat kupředu bez silné a neochvějné vůle.

JÁ: Na tu vůli si však pořád musíš svítit rozumem, sice se dostaneš na scesti. Ostatně původní socialistické chtění má přízvuk obecné lidskosti: vyplývá především z instinktu sebezáchovy. Ten vytvářel jisté sociální klima průběhem celých dějin. Marxistická teorie, k níž se hlásíš, byla jen naroubována na kmen přirozených lidských náklonností. Musím říci, že mám vždycky větší důvěru v přírodu nežli v dogmata, jež (nemohouce vystihnout plnost skutečnosti) oklešťují fakta apriorními soudy. Člověku posloužíme, ponecháme-li mu, co jeho jest: Celou šíři jeho osobnosti; veškerou bohatost jeho kultury; všestrannost jeho vědy; závažnost základních principů ethických; ovšem to tvoje oblíbené a nejvyšší záslužné: novatérský rozmach jeho vůle. Přítomnost je prostředím, v němž se minulost spájí s budoucností. Nelze tedy opomíjet to, co se v minulosti ukázalo jakožto dobré. Budme nároční i takto!

ON: Socialistická kultura počítá se vším, co je hodnotné.

JÁ: Nic lepšího si nemůžeme přát. Však socialismus

sám, dobře pochopen, je i výbojem kulturním, nejen mravním a hospodářským. To všechno patří k sobě a bylo by ošidné to od sebe nějak oddělovat.

ON: Jen běží o to, jaká kultura a jaká morálka.

JÁ: Ovšem: všechno, co se tak nazývá, není tím pravým.

ON: My komunisté víme jedno: kultura a mravnost musí sloužit rozvoji života. Primum vivere.

JÁ: Správně. Dodávám však a myslím, že nikoliv neodůvodněné: života plného, nekonečného, svobodného. Zaměřeného nikoliv k pouhé zájmovosti, ale k existenci! Ať je to kniha, bohatá obsahem a otázkami; pole, překypující úrodou a živinami; studně nezapečetěná lidskostí a naděje, z níž chceme pít živou vodu socialismu jakožto nápoje spravedlnosti a pravdy. Kdo nejhrouběji nabírá, nejslaději pije.

E. Humler

poznámky

Česká země je konečně naše

Poslední transport Němců dokončil v těchto dnech veliké historické dílo — vystěhování všech Němců z českých zemí. Odvěký spor a boj o půdu bude vyřízen, odvěká hranice českého území bude označena českými mezníky a zbývající část této české země bude osídlena českým obyvatelstvem.

Když Němci vtrhli do Čech, nešli pro české duše, nýbrž pro půdu. Což české obyvatelstvo — to bude již zgermanisováno nebo vystěhováno. Území však zůstane, Němcům zůstane.

Tak Němci pohlíželi na poměr Čechů a Němců — všichni Němci. Když Němci obsadili Sudety, oháněli se ještě německým územím a sebeurčením národů. Když však vzápětí na to bylo napadeno celé zbývající území Čech a Moravy, vyslovili již svůj názor v celé jeho nahotě. A bylo jasno, že jednájí a postupují podle předem vytvořeného plánu.

Co tedy? Bylo zřejmo, že od úplné zánuby může zachránit náš národ jedině vítězství Spojenců. Takový byl také výsledek. Několik malých národů bylo u cíle. My však ještě ne. Našemu národu zbyla ještě druhá etapa na cestě k osvobození: Vystěhování Němců. Byl to úkol historický, a teprve po jeho provedení je možno mluvit o osvobození našeho národa. Kdyby Němci zůstali zase národnostní menšinou v osvobozeném Československu, zůstal by problém stále jako seřící a stále se rozjítřující rána na těle a v těle československého státu. Klid našeho státu, jeho stabilita a pocit bezpečnosti jsou závislé na vyoperování cizího tělesa z těla státu. Aby stát náš byl vpravdě českým, musí být také zcela zčeštěn. Národ náš zpějí k poznání, že není jiné cesty, než že musí mít svůj životní prostor nesporný, zcela vlastní. Nejedná se o prestiž. Jedná se o podmínku života národa. Jinak žili bychom neustále jen v osvobozeném polovičatém, znepokojovaném, ohrožovaném, jinak stát náš byl by i pro ostatní Evropu územím vulkanickým, neusledným, podkopnickým.

Radikální a definitivní rozřešení národnostního problému v českých zemích je úkolem historickým; také nastal k jeho provedení historický okamžik. Příznivý a celou vahou se vnučující. Dnes anebo nikdy! Musí být dosaženo cíle, který teprve dovrší osvobození a naši opravdovou státní samostatnost.

Vystěhováno bylo okrouhle asi 2.700.000 Němců. Tento veliký přesun obyvatelstva vyvolal ovšem nové problémy a bude po jisté údobí vykonávat vliv na celou vnitřní strukturu našeho státu. Vystěhování Němců musilo mít vzápětí i určitý přesun obyvatelstva českého. Uprázdňené území musilo být znovu osazeno českým obyvatelstvem — naše vnitrozemí musilo tam dodat náhradu, která nemohla být ihned úplná. Bude třeba nějakého času, aby zalidnění vyklizeného území bylo zase kompletní, což bude spojeno i s dočasnými nesnázemi, poruchami a výkyvy.

Odechodem Němců ubylo také pracovníků v některých speciálních oborech průmyslu, také v hornictví a v zemědělství. Tento úbytek musí být nahrazen českými pracovníky — a pokud jich není plný dostatek — zvýšenou pracovní výkonností. To je úkol pro výtece morální povahy — uvědomění a přesvědčení o národní a sociální povinnosti jednotlivce i kolektivů. V potrančí byl však dlouholetý boj o české duše.

Dnes mění se tento boj v zápas o vítězství české práce. Naš národnostní boj vlastně trvá dále, avšak v zásadně změněné formě. Bude veden ve formě čistě hospodářské — v úsilí, vyplnití vzniklou mezeru a scházející počet německých pracovníků nahradití závoděním pracovníků našich.

Za éry národnostních bojů choval se český lid v pohraničí statečně i hrdinně. V nastalém boji hospodářském budou zajiště uplatněny také ony jeho vlastnosti, osvědčené v boji o národní bytí, aby v dohledné době bylo dosaženo vítězství národa také na tomto poli.

A ještě jeden moment musí mít náš národ na zřeteli: S jakými myšlenkami a s jakými pocity opouštějí Němci českou zemi? Jisto je, že Němci nebudou ovládati pocity viny, nýbrž budou stále ještě pohlížeti na vyklizené území jako na své vlastnictví, které zde zanechali a po němž nepřestanou toužiti. Odcházejí zajiště s pocity zloby a s pocity zášti, jež budou dědit i další jejich generace.

Tedy: My jsme se zbavili vnitřního nepřitele, avšak z evni nepřítel bude trvat i dále. Proto zabezpečování a ochrana naší země musí být i zesilována. Tato snaha nenaleží však již jen do sféry naší politiky vnitřní, nýbrž také, a především, do sféry naší politiky zahraniční. A zde jest nutno volati: Važme si našich zahraničních přátel a spojenců! A to všude, kde jsme je dosud získali, a všude, kde je možno i nutno si je naši politikou udržeti.

Josef H u d e e

Hledá se domek pro rekreaci . . .

V posledních dnech se takřka roztrhl pytel s dotazy, žádostmi a intervencemi, sledujícími přiděl domků pro rekreaci umělců v pohraničí. Pokud k tomu dal osídlovací úřad, a i když to jistě dobře myslel, na jednu maličkost zapomněl: Neřekl totiž ve svých oběžnicích, adresovaných různým spolkům, o přiděl jakých domků jde. Udal jen okresy, v nichž takové objekty jsou, a tak vnitrozemšťané píší národním výborům v pohraničí na vlastní pěst, i když souběžná akce je prováděna osídlovacím úřadem plánovitě. Vnitrozemšťané píší, a my čteme:

„... prosil bych domek s dvěma až třemi pokoji, zahradou, elektrikou, blízko u dráhy a u hlavní silnice.“

„... hodil by se mi domek nebo vilka o třech až čtyřech místnostech (máme syna na studii), může být i větší (přijdou k nám návštěvy).“

„... ráda bych získala na léto domek se třemi až čtyřmi místnostmi a s příslušenstvím, jsem stará vdova...“

Tě hned píší. Ze u nás Slováci-dělníci bydlí v jedné světnici, dřev po celý rok, že snad paní trochu přepíná, požaduje-li pro sebe takový luxus. Čekám už tři týdny, že odpoví . . .

Ti, kteří nepíší, přijedou. Velcí páni za sebe někoho pošlou a sami vystupují inkognito.

„Jedem v zastoupení jednoho velmi vlivného vládního činitele, literáta a politika, a hledáme pro něho vilu. Vilu s halou, alespoň třemi ložnicemi, přijímacím pokojem. „Byl by to pro vás veliký přínos, všecko by vám nahore zařídil...“

To vyskakují. Jsme přece v republice, tak jaká pak protekce! A protože bych rád vyhověl, nabízím vilku po vystěhování Američanovi. Zbývá za ni zaplatit 300 tisíc Kčs.

Dohazovači toho velmi vlivného vládního činitele, jehož jméno neprozradili ani sebečikovníjším zpovídáním, však tuto možnost odmítli. To by prý musil platit, a on chce něco státního, to víte . . . A já se musil bránit, abych nevzal za tyčku u plotu, u něhož jsme stáli, komfort, placený státem. A chudákům tady sčítají staré vozy a odhadují barabizny na spadnutí. Sbohem, dohazovači.

Tož bychom k tomu rádi něco řekli. Na něco se zeptali. Nejdřív na to, byli-li někteří ze žadatelů na vysoké Šumavě a viděli-li někde takové neosídlené domky.

Ono to totiž vypadá tak, jako by si vnitrozemšťané mysleli, že je všechno prázdné, nebo že osídlenci, pracující na hranicích, se stáhnou do hor, aby slušné domky byly po jeden měsíc v roce osídleny rekreanty. Nebo tak, že si snad nikdo nedoveďe představit sídlo šumavského drvaře s vodou ve žlabu, s jednou světnicí a nejvyšš jednou vilkou komorou, o jiném pohodlí nemluví. A pak! Přístupné a alespoň trochu civilisované kraje a obce osídlila pastvinářská družstva, část stavení je rezervována pro lesní dělníky, kteří musí přijít, část pro dělnictvo pilařského průmyslu. Je pochopitelné a jistě i omluvitelné, že všichni tyto experti projevíli zájem o to slušnější ze špatného, takže to, co prakticky v takových

živějších obcích zůstalo volné, je v těchto dnech polepované velikými cedulemi: »Neobyvatelné, objekt bude zbourán.«

A tak pro účely rekreace jednotlivců zůstávají alespoň v oblasti vimperského pohraničí jen samoty a shluky samot, ležících stranou dráhy, hlavní silnice i elektrické sítě. O tyto samoty nemá nikdo zájem, ačkoli by vlastně byly ideálními místy pro letní ozdravení, protože jejich majitelé nebo pronajímatelé by žili na samém srdci zelené přírody a vrátili by se alespoň na pár dní k veliké prostotě, která jediná může dáti odpočinek i zapomenutí těm, kteří po skutečném klidu touží.

Ideálním řešením by bylo, kdyby spolek, sdružující třebas 30 rodin z řad umělců nebo podobně, si vzal na starost celou takovou visku, to jest, osídlil svými členy všechny chalupy, visku si podle svého a po svém upravil a žil v ní létě způsobem osadníků, spoutaných jedním cílem i myšlenkou. Taková osada by se dala velmi snadno i hlídat, a věřím, že by vynaloženou námahu i odříkání falešného pohodlí splatila tím, čím skutečně splatit může: Dokonalou rekreací nervů i zdraví. Neboť ne luxus, ale jen naprostý klid a návrat k životu drobných lidíček je cestou k ozdravení.

Ferdinand Valenta

Poslanec hledá byt

Poslanec hledal v Praze šestnáct měsíců byt a nenašel jej. Nepomohlo mu, že předtím léta byl v koncentracích. Nepomohlo mu, že byl svědkem v norimberském procesu. Žije s dcerou-studentkou v pokojku v podnájmu a rodnou má daleko na venkově. — Čtyřicetkrát mu byl přidělen byt, ale nikdy z toho nic nebylo. A ani v posledním případě nepomohlo, že se věci ujal předseda ZNV, náměstek primátora a jiní mocní z tohoto světa. Nic z toho. Byt pro poslance v Praze není.

Snad by se nad tímto případem mělo zamyslet několik poslanců. Jistě — jako my všichni — nežádají pro poslance nějaké nadprávi, přednosti vůči jiným občanům. Jistě bytové starosti hlavního města Prahy nespadají do „jejich kompetence“. Ale jistě by bylo užitečné, kdyby se zamysleli nad tím, čím to je, že jejich kolega chodil od Petra k Pavlu, ale byt nedostal; kdyby se zamysleli, jak asi taková zpráva působí na ty, kteří na byt v Praze mají nárok ale — jen nárok a čtou, že ani na poslance se byt nedostane. Jak to potom dopadne s jejich žádostí, s kterou už vytvrvalé chodí celé měsíce? Čím to je, že v přidělování bytů v Praze je tolik zmatku a nesrovnalosti? Těsně po 5. květnu bylo možno leccos vysvětlit a omluvit spěchem a návalem práce. Jestliže však jsme od té doby vcelku slušně vyřídili mnoho daleko větších, rozsáhlejších, pracnějších věcí (i když to tu a tam škřípalo), je těžko pochopitelné, jak z přidělování bytů v Praze stává se cosi, co dovede podryvat viru lidí v slušnost a nestrannost rozhodování pražské administrativy. Co pomohou nejkrásnější zákony, co pomohou nejkrásnější úmysly vedoucími, když kdesi dole v příšeří si podřízení duchové dělají, co chtějí? Jistě je v Praze mnoho lidí, kteří dostali po 5. květnu krásný byt a mají na něj daleko menší právo než poslanec, obdivuhodný vírou, že byt přece jen jednou dostane; tito lidé ovšem šli za svým bytem docela jinak než tento poslanec. A o to jde. A to je také hodné věcí poslanců, aby to, na čem se usnesou, a co je řádně podepsáno, bylo respektováno. I dole. Není nad lidskou prací provést revidi všech bytů, které byly po válce v Praze přiděleny. Není to nad lidská práce už proto, že mnoho stížností, mnoho materiálu je připraveno. Jen po něm sáhnout.

V. G.

Naši v cizině

Ještě se nerozběhl stroj mezinárodní turistiky na plně obrátky. Přesto je už dost těch, kteří dostali po hrůzném dlouhém chození a jednání i obcházení úřadů cestovní pas, pak valuty z Národní banky a odjeli do zahraničí. Byl jsem jedním z nich. Navštívil jsem za studijními účely v září a v říjnu Švýcarsko a prožil jsem tři týdny v jižní Francii. Všude jsem zašel k našim krajanům a dlouze hovořil, jak se Švýcarsko, tak s Francouzi v obchodech, ve vlacích, na plážích, v redakcích, v dílnách, prostě, kde se dalo. Nám Čechům adresovali v cizině hlavní dotaz: „Prosím vás, řekněte nám konečně pravdu. Je tam v Československu ještě hodně Rusů?“

To byla jedna stránka zájezdu či přítomnosti Čechů v cizině. Druhá je smutnější kapitola. Pamatujete se, jak jsme před válkou psávali a mluvili o tom, že se naši neumějí za hranicemi chovat? Je jisto — a naši zahraniční krajané vám to spontánně potvrdí, že se do ciziny dostal letos velký počet

těch, kteří tam nedělají nic jiného, než nás tupí a tupí. Spílají nám a kreslí poměry u nás v nehorších barvách. Je to nekonečný výčet stížností na republiku, na její správu, na její hospodaření, na vše, co tu děláme i neděláme, na jednotlivé osobnosti, že až srdce zabolí.

Vím, že nejsme a nemůžeme být spokojeni se vším, jak si zařizujeme svůj domov a jak se v něm „zabydlujeme“, ale ujišťuji vás, že jsme nejméně o rok před životem normálních pracovníků ve Francii a že jsme v průměru na tom lépe, než ve Švýcarsku.

To přece není vše, když člověk může jít ženevskými ulicemi a může vidět ve výlohách stovky obyčejných i zlatých hodinek, ba to není vše, když obchody s kuřivami jsou nabity desítkami a stovkami nejrůznějších druhů cigaret a doutníků. Výkladní skříně nejsou život dělníků, prodavačů a prodavaček v obchodech, úředníků na magistrátě, železničářů a zemědělců — většiny národa. K němu byste museli sestoupit a nahlídnout do švýcarských nebo francouzských kuchyní, abyste se dověděli, jak se žije tam, a pak abyste srovnávali jejich starosti se starostmi našich kuchařek a manželek. Poznali byste, co se podařilo vybudovat pro lid a národ u nás a co se dosud nepodařilo ani Francouzům, ba ani Švýcarům.

A tak tam přijde našinec a začne skuhrat: V Československu je přišere draho, v Československu pobíhají volně kolaboranti, kteří spolupracovali s Němci, v Československu shnly desítky vagonů okurek, v Československu čtyři politické strany nejsou schopny vyvinout tvrdí práci. Rekneme, že je něco pravdy na všech těchto výtkách. My však známe i příčiny a souvislosti, ale Češi, kteří přijeli do zahraničí, všechny zprávy zveličili a vykládali jak cizincům, tak našim krajanům situaci u nás co nejčerněji. To je na pováženou.

Proč neřeknou také tyto skutečnosti? Máme už přes dvě kila masa na osobu na měsíc, máme sýry volné (ve Švýcarsku, v zemi sýra, 200 g na osobu měsíčně!), chléb je dobrý a v dostatečném množství pro každého, dělníci mají v kantinách dobré obědy po 7—10 Kčs, v celém státě není ani jediné stávky, zárodněný průmysl pracuje na plné obrátky, zahraniční obchod od měsíce k měsíci roste o desítky a stovky milionů!

Na všech stranách v cizině jsem zjistil, že naši lidé ji otravují. V každém novém čl. cestováním pasu je uvedena jako poslední věta na poslední stránce: „Pamatuj vždy, že každé tvé konání a jednání musí sloužit ke cti státu a národa, jehož jsi příslušníkem!“ A zatím? Do zahraničí se také dostali nevrní lidé, kterým socialistická přestavba vzala milionové důchody a chtěla jim nechat jen spravedlivé příděly. Těm od úst stíká jedovatá slina, kterou třísni všechno československé. Do zahraničí se také dostali lidé, kteří v uražené ješitnosti neznají nic lepšího, než sýčkovat a ostouzet naše zdravé budovatelské úsilí.

Slyšeli jste už Angličana, aby tupil u nás anglický život? Slyšeli jste už Američana, aby hanobil své státní zřízení? Slyšeli jste už občana SSSR, aby mluvil hanlivě o své armádě? Ve všech je dosti disciplíny. Naši lidé jsou však v zahraničí posedlí touhou kritizovat. Ale kdyby jen kritizovali. Snad bychom jim to odpustili. Oni však nestoudně pomlouvají, zveličují chyby, tupí zřízení a působí nám tak obrovské ztráty a škody.

Už nám títo mlukové a nepřátelé způsobili příliš mnoho škod! Dosti je toho s pověstnou „železnou oponou“, která je tak hluboce zakořeněnou frází, že o ní ví nejen inteligent, ale i průměrný průvodčí ve vlaku a vrátaný v hotelu, neboť při zmínce, že jste z Československa, se sice usmějí na projev sympatií, ale hned v následující větě nás politují, že žijeme za „železnou oponou“...

Domnívám se, že v tomto případě u propagandy výjimečně nemůžeme počítat s tiskovými přídělníci na našich vyslanectvích a u našich konsulatů, protože v očích cizinců jsou to úřední činitelé. Potřebujeme, aby bylo více odpovědnosti u těch, kteří jedou za hranice nikoliv v úředních funkcích, ale jako obchodníci, studující, novináři a spisovatelé. Nejlépe ovšem vyvracejí všechny pomluvy ti cizinci, kteří u nás už byli a viděli, jak žijeme. Ti jsou často lepšími propagátory Československa než — naši v cizině.

Edvard Čech

Na čtyřiaadvacátém místě

Telefon je velmi prospěšná věc; někdy vyrušuje z práce, někdy zlobí svým stálým zvoněním, ale nakonec každý uzná, že telefon velmi mnoho znamená pro život moderních lidí. Za

první republiky jsme se dostali hodně kupředu, hodně telefonů přibýlo. A přece: podle výkladu ministra pošt jsme — pokud jde o telefony — na čtyřiaadvacátém místě mezi osmaadvaceti. Tedy hodně daleko a hodně vzadu. — Je jistě hodně oborů, kde jsme na čestném místě, zejména srovnáváme-li země podle početnosti obyvatelstva a velikosti. Pokud jde o telefon, budeme musít hodně přidat, abychom se dostali mezi země se zdravým průměrem. Bude potřeba hodně práce, než splníme první cíl: telefon do každé vesnice. A ještě více práce bude potřeba, abychom se přiblížili k dalšímu cíli: telefon do každé domácnosti. I na tomto malém příkladu je vidět, kolik úsilí budeme musít vyvinout, abychom jiné dohonili. V. G.

politika

Henry Wallace

Historický dopis

H. Wallace, náměstek presidenta Trumana, byl nucen odstoupit. Jeho demise byla druhým vítězstvím Byrnese nad Wallaceem. President Truman získal tak další přízeň americké veřejnosti, jež z velké části se staví nepřátelsky k SSSR. Je jasné, že tento směr ještě více vynikne, dosáhnou-li republikáni v blízkých volbách vítězství. Snad je důležité, abychom porozuměli americko-ruským vztahům a hodnotili je ve světle mezinárodních událostí.

Wallace zřejmě dospěl k názoru, že Amerika spěje ke konfliktu s SSSR. Pokládal za svou povinnost protestovat a předložil své návrhy. Musil odstoupit. Jaká bude jeho další úloha? Demokratická strana nad ním vynesla klatbu. Stalin jeho návrhy uvítal...

Co Wallace navrhoval? Náš tisk se jen povrchně zmínil o obsahu jeho dopisu prezidentu Trumanovi. Zde je plný text:

23. července 1946.

Milý pane presidente!

Doufám, že mně prominete tento dlouhý dopis. Sám nerad píši dlouhé dopisy a také je nerad čtu.

Předmět dopisu je však velmi důležitý — snad je to nejdůležitější věc na světě a to jediné je mou omluvou. Minulý týden, ve čtvrtek, jsem s Vámi o tom mluvil. V pátek, po schůzi vlády, jste mně řekl, že Vás zajímají mé názory.

Je válka neodvratná?

Vývoj mezinárodních vztahů po ukončení války mne stále více znepokojuje. Ještě větší starosti mně ale působí stále se šířící názor amerického lidu, že jdeme vstříc další válce a že tuto válku můžeme jediné odvrátit, ozbrojíme-li se po zuby. Historie nám však dokazuje, že závod ve zbrojení nikdy nevedl k míru, ale k válce. Příští měsíce možná rozhodnou, zda se svět — po pěti či deseti letech, jichž bude třeba k vy-zbrojení atomovými pumami — zřítí do zkázy: Proto Vám chci sdělit své názory na to, jak by bylo možno dát jiný směr vývoji mezinárodních vztahů.

Snad se Vám bude zdát podivné, že mám tyto starosti právě nyní, když byl dosažen značný pokrok na konferenci zahraničních ministrů při jednání o mírových smlouvách s některými východoevropskými státy a s Itálií.

Jiní jsou větší optimisty. Domnívají se, že jednáním na stejné základně lze dosáhnout dalšího pokroku, i když řešení zbývajících evropských otázek je daleko obtížnější, než řešení při němž již bylo dosaženo dohody. Plně si uvědomuji úsilí a tpeplivost některých našich delegátů, kteří v posledních letech jednali s Rusy. Jsem si vědom těžkosti, s nimiž se setkali a také zdánlivé nedůslednosti ruských zástupců. Domnívám se však, že právě pro tyto potíže je třeba, aby byly známy názory těch, kteří jednání jen sledují.

Amerika zbrojí

Ve své funkci ministra obchodu přicházím do styku s mnohými businessmany. Značně je znepokojuje náš vysoký rozpočet a břemeno našeho státního dluhu. Daleko největší část výdajů příštího a dalšího rozpočtu je věnována na národní obranu. Tak na př. pamatuje návrh rozpočtu na rok 1947, předložený kongresu, na výlohy částkou 37 miliard dolarů. Je-nom ministerstvo války a námořnictví destane 13 miliard dolarů z celkového rozpočtu. Další 5 miliard je určeno pro

položky likvidační. Úroky státních dluhů a invalidní platy činí 10 miliard dolarů. I tyto výdaje vznikly převážně jako následek války. Všechny tyto položky činí dohromady 28 miliard dolarů, neboli 80 procent výloh navrhovaného rozpočtu.

Je jasné, že snížení rozpočtu by mělo za následek značné snížení vojenských výdajů. Vojenské položky jsou desetinásobkem výdajů v letech třicátých. V rozpočtovém roku 1938 činily položky, věnované na národní obranu, méně než miliard dolarů ve srovnání s 13 miliardami rozpočtového roku 1947. Tak z hlediska dolarů a centů má americký businessman a celý národ zájem na mírumilovném uspořádání světa, ve kterém by bylo možno snížit neproduktivní výdaje na národní obranu.

Dolary a centy nejsou ovšem nejdůležitějším důvodem, proč si přejeme mírumilovný svět. Základním důvodem je, že si nepřejeme prožít další — zvláště ne atomickou válku. Atomická válka by byla hlavně řízena proti civilnímu obyvatelstvu a byla by pravděpodobně koncem moderní civilizace.

Soustřeďujeme ale všechny síly k vybudování trvalého míru?

Není pochyb o tom, že si americký národ přeje trvalého míru. Očekává také, že američtí státníci budou za tímto cílem pracovat. Národ však musí státníkům přenechat volbu způsobu, jak cíle dosáhnout. Myslím, že podle mínění národa jsou jenom temné vyhlídky na eliminaci války. Podle tohoto názoru se jiní národové svévolně staví proti americkému úsilí dosíci trvalého míru.

Jak však posuzují jiné národy americké činy po vítězství nad Japonskem?

Slovem činy míním konkrétní fakta, jako 13miliardový rozpočet na armádu a námořnictvo, pokusy s atomovou pumou u Bikini, výrobu atomových pum, plán vyzbrojit Latinskou Ameriku našimi zbraněmi, výrobu letadel typu B-29 a plánovanou výrobu letadel typu B-36 a naše úsilí zajistit letecké základny na celé polovině zeměkoule, z nichž by bylo možno bombardovat polovinu druhou. Nemohu se nedomnívat, že tyto činy u ostatního světa nezbuzují dojem, že míru přispíváme pouze řečí našich státníků u konferenčního stolu.

Podle našeho jednání lze soudit, že buď (1) se připravujeme proto, abychom vyhráli válku, jež, jak myslíme, je nevyhnutelná, nebo (2) že se snažíme vybudovat ohromné ozbrojené síly, abychom mohli zastrašit ostatní lidstvo.

Co bychom si mysleli my, kdybychom atomovou pumu neměli my, ale Rusové, kdyby Rusko a ne my mělo bombardéry s doletem 10.000 mil a letecké základny 1000 mil od našich břehů?

Někteří vojáci a lidé, kteří se nazývají realisty, říkají:

»Proč není správné vybudovat převládající síly? Jediným způsobem, jak zachovat mír je, tak dobře vyzbrojit tuto zemi, že si nikdo na ni nedovolí zaútočit. Amerika přece nikdy nebude útočnickem.«

Atomická válka

Kamenem úrazu této politiky prostě je, že ji nelze provádět. Ve světě atomových pum a jiných revolučně nových zbraní, jako radioaktivní bojové pumy a biologické vedení války, není již možné udržovat mír nadvládou zbraní.

Proč tomu tak je? Důvody jsou jasné:

1. Vedení atomické války je ve srovnání se starým způsobem snadné a laciné. Za několik málo let bude mít několik států atomové pumy a jiné atomické zbraně. Při srovnání nákladů na velké armády a výrobu starých zbraní jsou výrobní náklady atomových pum velmi malé. K výrobě atomových pum je také třeba jen poměrně malé části národního průmyslového potenciálu a málo pracovních sil.

2. Mítí větší — nebo daleko větší počet atomových pum není ještě rozhodnou výhodou. Kdyby měl jiný národ dosti pum k eliminaci všech našich větších měst a našeho těžkého průmyslu, nepomohlo by nám, kdybychom měli desetkrát více pum, než bychom potřebovali k eliminaci jeho měst a průmyslových středisek.

3. Nejdůležitějším činitelem bude fakt, že několik národů bude mít atomové pumy. Neodvratným následkem bude nervosa, psychologie strachu a nebezpečí. Celý svět tím bude dotčen. My pak, jako bohatý a snadno zranitelný stát budeme mezi nejhůře postiženými. Atomická válka nebude vyžadovat velkých a vleklých příprav, mobilisace velkých armád, přeměny značné části průmyslu na výrobu válečnou. Někjaký incident v tomto světě, vyzbrojeném atomickými zbraněmi, povede k použití těchto zbraní.

Existuje vojenský směr, který uznává tato fakta: bude-li několik národů mít atomové pumy, vznikne válka, která zničí

lidskou civilizaci; žádný národ a žádný blok nemůže tuto válku vyhrát. Tento vojenský směr proto radí k »preventivní válce«, k útoku na Rusko nyní, když ještě nemá atomovou pumu. Návrh ten je nejen nemorální, ale i hloupý. Mohlo by se nám sice podařit zničit všechna větší ruská města i ruský těžký průmysl. Nezbytným protipatřením Rudé armády by ale byla okamžitá okupace celého evropského kontinentu. Byli bychom ochotni zničit města celé Evropy, abychom se pokusili dokončit to, co jsme začali? Tento nápad je v takovém rozporu se základními pocity a zásadami amerického národa, že by jej bylo možno provést jen za diktátorského režimu u nás doma.

Nelze provést ani »nadvládu silou«, ani »defenzivní útok«. Jediným řešením je tedy Váš, tak rozumný návrh, jenž je základem moskevského prohlášení o atomické energii. Řešení je založeno na vzájemné důvěře mezi národy, na atomickém odzbrojení a na účinném systému, kterým by toto odzbrojení bylo zajištěno.

Moskevské prohlášení, Achesonova zpráva a americký plán, nedávno předložený komisi Spojených národů, má však osudový nedostatek. Nedostatek tkví v tom, že předpokládá dosažení mezinárodní dohody cestou vývoje za předpokladu, že jiné národy uveřejní podrobnosti o svých ložiskách uranu a thoria. Spojené státy si zatím podrží právo neuvedět technické podrobnosti výroby atomové pumy až do doby, kdy podle našeho názoru bude mezinárodní kontrolní a inspekční systém uspokojivě pracovat.

Je možná dohoda?

Jinými slovy slibujeme Rusům, že jim a jiným národům jednou, budou-li hodni, prozradíme naše znalosti. Není však objektivního měřítko pro to, co znamená »býti hodný« a není stanovena lhůta, kdy jim sdělíme technické podrobnosti. Divíte se, že Rusové našim plánem nebyli nadšeni? Byli bychom nadšeni my, kdyby Rusové měli monopol na atomickou energii a kdyby nám nabídli, že nám podle svého uvážení někdy v budoucnu sdělí výrobní podrobnosti, když jim nyní slíbíme, že se nebudeme pokoušet o výrobu pum a když jim sdělíme podrobnosti o našich tajných ložiskách uranu a thoria? Myslím, že bychom jednali tak, jak jednají Rusové. Učinili bychom protinávrhy, aby se o nich veřejnost dozvěděla, ale naše úsilí by směřovalo k výrobě pum, abychom mohli jednat jako rovný s rovným. To je též základ ruského postupu, jak též vyplývá z článku Pravdy z 24. června 1946.

Je náprsto jasné, že vývojový plán v podobné jednostranné formě nemůže fungovat. Je třeba propracovat celou dohodu a zaradovat ji do jediného plánu. Snad bude třeba jednotlivých stupňů vývoje. Časové uspořádání jednotlivých stupňů musí být ale obsaženo v původní dohodě.

Díváme-li se realisticky na celý problém, má Rusko pro jednání s námi v ruce dva trumfy.

1. Nemáme informaci o stavu vědeckého a technického pokroku ruského bádání.

2. Nevíme nic o ruských zdrojích uranu a thoria.

Tyto trumfy se nevyrovnají našim trumfům: Halda pum, průmysl, který pumy vyrábí, letadla typu B-29 a B-36 a naše letecké základny na polovině zeměkoule. A přitom žádáme na Rusku, aby nám ukázalo své dva trumfy — a až je budeme znát, rozhodneme se, zda budeme ve hře pokračovat. Budeme-li trvat na tom, aby hra byla hrána podle našich pravidel, dospějeme neodvratně do slepé uličky. Rusové zvýší své úsilí vyrobí atomovou pumu a snad se také rozhodnou značně rozšířit své »ochranné pásmo«. Až dosud, přes naše výkřiky neolibosti, jsou z vojenského hlediska jejich snahy vytvořit ochranná pásma ve východní Evropě a na Středním Východě jen nepatrným činitelem ve srovnání s našimi leteckými základnami v Gronsku, na Okinavě a na mnoha jiných místech, vzdálených tisíce mil od našich břehů.

Můžeme se domnívat, že jsme v právu a nemusíme ustoupit. Odmítnou-li Rusové přijmout náš návrh, bude to znamenat, že atomické zbrojení začalo se smrtelnou vážností.

Jsem proto přesvědčen, že chceme-li dosáhnout skutečné dohody o účinném mezinárodním atomickém odzbrojení, musíme opustit neproveditelnou myšlenku dorozumění cestou vývoje, jak byla předložena komisi Spojených národů pro atomické odzbrojení. Musíme být ochotni podepsat dohodu, podle níž budeme nuceni uveřejnit informace o výrobě pum a zničit naše atomové pumy ne podle našeho uvážení, ale v určeném čase nebo v době, kdy jiné národy učiní určitá opatření. Věřím, že Rusové budou vážně vyjednávat, že Rusové přistoupí na proveditelné řešení. Snad raději vyčkají, až budou mít také pumy a budou s námi s to jednat jako rovný s rovným.

nevědomujíce si nebezpečí, jež jim a všem národům hrozí ve světě, v němž má několik států atomové pumy.

Musíme se ale stůj co stůj pokusit odvrátit tyto závody ve zbrojení. Můžeme tím jediné získat, aniž bychom se něčeho zříkali. V mezidobí, před uskutečněním úplné mezinárodní kontroly, si ponecháme své technické znalosti. Jediné továrny na výrobu atomových pum zůstanou také na našem území. I ruský protinávrh je náznakem, že jsou ochotni vážně vyjednávat. V některých směrech jde protinávrh dokonce dále, než náš plán a souhlasí se zásadami našeho plánu, podle nichž by se porušení navrhované dohody stalo mezinárodním zločinem a zločinem podle zákonů všech zemí.

Jistě jste si povšiml, že jsem se dosud nedotkl otázky tak zvaného «veta». Neučinil jsem tak, protože výsledek je naprosto bezvýznamný, protože návrh zrušit právo veta nemá významu ve srovnání s mezinárodní dohodou o atomické energii. Podaříme-li dohodu, zavážeme se my i jiné národy jednat určitým způsobem. My i další veliké mocnosti budou až do té doby mít právo veta. Po ratifikaci dohody se ale otázka stane bezvýznamnou. Proti jaké akci bude možno vyslovit veto, poruší-li některý stát dohodu a nepovolí-li prohlídku míst, o nichž je podezření, že se tam vyrábějí ilegální atomické zbraně? Tak jako při jiném porušení smlouvy budou ostatní signatáři oprávněni podniknout jakoukoli akci, kterou uznají za vhodnou — i vyhlásit válku.

Amerika a Rusko

Věřím, že dnešním nejdůležitějším světovým problémem je problém klidného soužití Spojených států a Ruska. Mnozí se na základě poměrně uspokojujících výsledků pařížské konference domnívají, že byly učiněny pokroky při jednáních o vztazích mezi anglosaskými zeměmi a Ruskem. Mně se ale zdá, že tento názor je založen na povrchním pozorování. Přirovnávám události spíše k dočasnému příměří, než k trvalému míru.

Studují-li teď, v pozdním červenci 1946 situaci, dospívám k názoru, že naše činy a činy západních mocností přinášejí nebezpečí třetí světové války — tentokrát světové války atomické. Věřím, že jako nejsilnější stát a stát, jenž vede, kromě několika slabých států východní Evropy, sousedících s Ruskem, celý svět, máme možnost vést svět k míru.

Všeobecně lze se dívat s dvou hledisek na problém americko-ruských styků. Podle prvního se s Ruskem nemůžeme dohodnouti. Válka je tedy nevyhnutelná. Podle druhého názoru by válka s Ruskem přivedla celé lidstvo do katastrofy. Musíme tedy nalézt způsob, jak žít v míru.

Je jasné, že naše vlastní dobro a dobro celého světa záleží na tom, abychom zastávali druhý názor. Jsem přesvědčen, že to je též Váš názor. Dne 15. července naznačil ministr zahraničí jasně v rozhlasovém proslovu, že je ochoten jednat, dokud bude třeba, aby docílil dohody na tomto základě. Měli bychom se snažit zjistit, proč nám Rusové nedůvěřují a ujasnit si, proč my nedůvěřujeme jim. Uznáváme, že obě otázky jsou kriticky důležité. Nejsem si ale jist, že národ a státní aparát je s to na ně odpovědět.

Naše nedůvěra k Rusům vyvěrá z rozdílného pojetí politického a hospodářského. Nedůvěra ta byla v poslední době podporována tiskem. Naši defaitisté po prvé v dějinách povýšili strach z jiného systému na úspěšného rivala demokracie a svobodného podnikání v jiných zemích a snad i u nás. Jsem přesvědčen, že tak jako v minulosti, jsme i nyní s to této výzvě čelit tím, že dokážeme, že lze dosáhnout hospodářského blahobytu, aniž bychom obětovali osobní, politické a náboženské svobody. Nemůžeme ale výzvě čelit vytvořením spojení proti kominterně, jak se snažil Hitler. Příliš snadno se zapomíná, že americký národ, přes hluboké rozdíly kulturní a 25letou intenzivní protiruskou propagandu, úplně za války změnil své stanovisko. Dnes nastává reakce, kterou způsobují zdánlivě neřešitelné mezinárodní problémy a to, že jednání často uvíznou na mrtvém bodě. Reakce ta je jedním z nebezpečných problémů, jimž je dopis adresován. Podle mého názoru nedůvěřuje Rusko Spojeným státům a západnímu světu z těchto důvodů:

Otázky nad Ruskem

1. Je třeba mít na zřeteli ruské dějiny, protože Rusové z hlediska dějin posuzují všechny činy a politické snahy ostatního světa. Více než tisíc let ruské historie je vyplněno řadou častě neúspěšných pokusů čelit vpádům — Mongolů, Turků, Švédů, Němců a Poláků.

Slabých třicet let trvání sovětského režimu bylo v ruských očích pokračováním dějinného zápasu o zajištění národa. První čtyři roky nového státu byly naplněny obrannými boji proti Japoncům, Britům, Francouzům, jimž pomáhali Ameri-

čané, a boji proti několika běloruským armádám, podporovaným a financovaným západními mocnostmi. Pak v roce 1941 byl Sovětský svaz skoro přemožen německými hordami, západní mocnosti krátce předtím zřejmě Němcům trpěly, aby se vyzbrojili, protože věřily, že nacistická expanze půjde spíše směrem východním než západním. Rusové proto usuzují, že bojují o svou existenci ve světě, plněm nepřátel.

2. Rusům se proto jeví všechna obranná a bezpečnostní opatření západních mocností ve světle útočných úmyslů. Naše rozšiřování vojenského ochranného systému — jak ona příklad rozšíření zásad Monroeových ozbrojením národů západní polokoule, náš monopol na atomové pumy, naše zájmy o vzdálené základny, naše všeobecná podpora britského imperialismu — to vše podle ruského názoru daleko přesahuje naše požadavky obrany.

Myslím, že bychom podobně usuzovali, kdyby Spojené státy byly jedinou kapitalistickou zemí světa a přední socialistické státy by se vyzbrojily tak, jako nikdy v historii.

S ruského hlediska je také možno posuzovat americkou půjčku Británii a zdlouhavá rusko-americká jednání o podobnou půjčku obnovy jako další důkaz zesílení protisovětského bloku.

Konečně náš odpor proti tomu, aby Rusko získalo nezamrzající přístavy a aby se zabezpečilo vytvořením «přátelských» sousedních států, dotvrzuje tento ruský názor. Po 25 letech odloučení dosáhlo Rusko statutu velmoci a předpokládá, že je oprávněno dosáhnout uznání tohoto nového statutu. Náš zájem o zřízení demokratických států ve východní Evropě, kde demokracie nikdy neexistovala, jeví se Rusku jako pokus o nové obklíčení nepřátelskými státy a jako východiště dalšího úsilí o zničení Ruska.

Je-li tato analýza správná — a je mnoho důkazů, jež správnost dotvrzují, — pak je jasné, co je třeba podniknout, aby se naše vztahy zlepšily. Nejprve je třeba vyvrátit všechny rozumné ruské důvody obav, podezření a nedůvěry. Musíme uznati, že svět se změnil, že nemůže existovat «jediný svět», nenajde-li Rusko a Spojené státy cestu soužití. Tak na příklad je většina z nás přesvědčena o správnosti našeho názoru, navrhuje-li zmezinárodnění a demilitarisaci Dunaje nebo Dardanel. Byli bychom však zděšeni a rozhněvani jakýmkoli ruským protinávrem, který by zahrnoval zmezinárodnění a demilitarisaci Suez a průplavu panamského. Musíme uznati, že by pro Rusy byl tento návrh jen obdobou návrhu našeho.

S nového zorného úhlu bychom se měli informovati o tom, jaká obranná opatření Rusko pokládá za nutná, dříve než může nastati mírové soužití a spolupráce při budování světového řádu. Ruské požadavky bychom měli posuzovati ze zorného úhlu našich a britských požadavků obrany. Pokrok, dosažený v červnu a v červenci při jednání o mírové smlouvě s Itálií a s jinými státy, naznačuje, že lze doufat v porozumění a dohodu při řešení tohoto problému.

Neměli bychom trvat na řešení otázky veta ve spojení s atomovou energií. Otázka ta je bezvýznamná a nikdy neměla vyvstati. Měli bychom býti ochotni jednat i smlouvě, ve které by časově přesně byly vymezeny jednotlivé fáze při zřizování mezinárodní kontroly atomické energie. Jsem přesvědčen, že toto je nejdůležitější otázka; její řešení směřuje spíše k mrtvému bodu, než k dohodě.

Měli bychom se snažit paralyzovat nerozumnou protiruskou propagandu, která je u amerického lidu podněcována jistými jednotlivci a publikacemi. S hlediska historického je heslo, že demokracie a komunismus a kapitalismus a diktatura nemohou žít na jednom světě, propagačním výmyslem. Několik náboženských vyznání existovalo vedle sebe a žilo po staletí poměrně snášenlivě, ač všechna tvrdila, že jsou vyvolenou církví boží a jedinou cestou spásy. Tato země byla po dobu první poloviny svého národního života ostrovem demokracie ve světě absolutistických režimů.

Neměli bychom jednat tak, aby se zdálo, že se cítíme v dnešním světě ohroženi. Jsme daleko nejmocnějším národem na světě, jediným ze Spojených národů, jehož země nebyla válkou zničena a jsme daleko silnější než před válkou. Naše řeči o nutném zesílení naší obrany musí u jiných národů vyvolat dojem řeči farizeů.

Měli bychom též býti ochotni navázat jednání hospodářská, aniž bychom vyžadovali, aby Rusové předem přistoupili na řadu politických a hospodářských ústupků, jež podle jejich názorů nemají k jednání přímého vztahu. Mé ministerstvo má nejpřímější zájem na tomto poli. Problém ten nejvíce mně tak kritický jako některé jiné problémy a jistě je méně důležitý než otázka kontroly atomické energie. Úspěšná jed-

nání na tomto poli mohou však značně přispět k překonání rozporů, jež nás dělí.

Otázka půjčky by měla být řešena s hlediska hospodářského a obchodního a pokud možno dissociována od běžných potíží, vyplývajících ze základních rozdílů mezi ruským a naším systémem. Vy sám jste již jasně prohlásil, že ani Vy, ani americký národ nepokládá půjčku Británii za protisovětský čin. Kdyby půjčka Británii následovala půjčka SSSR, sjednaná na zásadách obchodních a za podobných podmínek, myslím, že bychom tím jasně dokázali, že tato země se nepokouší využít hospodářských zdrojů ve hře mocenské politiky. S hlediska Banky pro export a import je nyní vysoce důležité co nejdříve zahájit všeobecná hospodářská jednání.

Mezi Washingtonem a Moskvou

Je důležité v přátelském duchu projednat s Rusy dlouhodobé ruské hospodářské problémy a budoucí naši spolupráci na poli obchodním. Rekonstrukční program SSSR a hospodářský plán Sovětského svazu skýtá ohromné možnosti pro americké zboží a americké techniky. Americké zboží všeho druhu, zvláště stroje jsou v SSSR dobře zavedené. Tak na příklad jsou americká strojní zařízení, způsoby a pracovní metody běžně používány v uhelných dolech, v kovoprůmyslu, při těžbě nafty a při výrobě barevných kovů.

Hospodářský styk by ale nebyl jednostranný. Třežba by SSSR v minulosti dobrým dlužníkem, bude jednou muset platit za zboží, exportované z této země, exportem k nám a do jiných zemí. Rusko má zboží, které potřebujeme, nebo jež nemá konkurence na našich trzích. Jsou to různé barevné kovy, rudy, kožíšiny, láné zboží, výrobky dřevoprůmyslu, rostlinné léky, papír a brusné dřevo a výrobky domácího průmyslu.

Myslím, že jednání o zřízení čilého obchodního styku mohou usnadnit vyjasnění politických neshod. Rozhovory mohou začít, zatím co se snažíme dosíci společně základny v otázkách bezpečnosti, a mohou jen řešení problémů usnadnit.

V březnu jsem vám zaslal memorandum a navrhl jsem, aby je velvyslanec generál Walter Bedell Smith předložil v Moskvě. Tehdy jsem učinil jisté návrhy na zahájení hospodářských rozhovorů v této zemi. Obnovují svůj původní návrh a současně navrhuji vyslání misse do Moskvy. Misse by mohla mít za úkol vypracovat návrh na řešení hospodářských otázek ruské rekonstrukce a na spolupráci s Ruskem při průmyslovém a hospodářském budování oblastí společného zájmu, jako na příklad Středního Východu. Jak jsem tehdy konstatoval, jsem ochoten navrhnouti složení misse a některé speciální hospodářské otázky, o nichž by misse měla jednat.

Ministerstvo obchodu ve spolupráci s ministerstvem zahraničí vyslalo již do Moskvy dva delegáty, aby v červnu a srpnu zahájili předběžná jednání daleko omezenějšího rozsahu. Podle mého názoru je zajímavé, že autory většiny optimističtějších zpráv o možnosti dorozumět se s Rusy jsou američtí businessmani. Mám na mysli muže jako Wendella Wilkieho, Erica Johnstona a bývalého velvyslance Joe Daviese. Zdá se také, že Rusové jsou přátelští a respektují kapitalistické businessmany.

Někteří pozorovatelé dospěli k názoru, že sovětské státníci jsou »isolacionisty« bez skutečného rozhledu v zásadách, motivech a způsobu myšlení jiných národů. Musíme ale přiznat, že Rusové viděli symptomy druhé světové války a chtěli ji zaměřit politikou kolektivní bezpečnosti. Mimo to myslím, že bychom se měli snažit vyvést je z izolacionismu a neznalosti. Výše zmíněná hospodářská misse by v tomto směru mohla přispět. Domnívám se též, že to je částečným důvodem, proč jste do Ameriky pozval premiéra Stalina.

Kdyby byla vytvořena atmosféra vzájemné důvěry a dosažena dohoda o hospodářských stycích, bylo by daleko snazší řešit mnohé problémy východní Evropy. Řešení lze též usnadnit jednáním hospodářským. Tak na příklad lze spíše čelit ruské hospodářské penetraci dunajské oblasti konkrétními návrhy na hospodářskou spolupráci při využití přírodních zdrojů tohoto prostoru, než tím, že nenavrhneme nic, co by pomohlo zvládnout hospodářský chaos, který tam vládne.

Připouštím, že tento návrh vyžaduje změnu našeho postoje k mezinárodní politice. Změna ta je nezbytná. Nesmíme ztrácet čas. Teď po válce jsme si ještě nevzali poučení ze spolupráce Spojenců během války a nebereme zřetel na to, že žijeme v atomickém věku.

Je samozřejmě žádoucí, abychom doma co nejjednotněji nazírali na mezinárodní vztahy; ale budovat jednotu doma na základech konfliktu za hranicemi by bylo nejen nezdravé, ale vedlo by i ke katastrofě. Nemí podle mého názoru bezdůvodně obávat se, že naše snahy docílit jednoty doma umožnily

vzrůst izolacionismu, předstírajícímu v mezinárodní politice postoj tvrdého realismu.

Skutečnou zkouškou bude dosažení mezinárodní jednoty. Nedosáhneme-li nejdříve atmosféry vzájemné důvěry, nemá smyslu pokoušet se o řešení problémů a o vybudování trvalého mezinárodního řádu. Úkol, přiznávám, není lehký. Jak ministr zahraničí naznačil, není sporu o tom, že jednání s Rusy jsou obtížná pro rozdíly kulturní, pro tradiční ruský izolacionismus a protože Rusové trvají při každé dohodě zjevně na zásadě quid pro quo.

Náš úkol však není nespílitelný. Musíme mít na zřeteli, že jiné národy nazírají na naši zahraniční politiku nejen podle zásad, které hlásáme, ale též podle našich činů. Toto lze redukovat na zásadu, o níž jsem se již zmínil. Ve světě atomických zbraní není možno zabezpečit vojenskými prostředky naši vlastní obranu ve smyslu, jak jsme tomu dříve rozuměli. Jediný druh bezpečnosti, který lze zajistit vlastními vojenskými silami, byl popsán ve výboru senátu o atomické energii — můžeme se zajistit proti invasi, která by následovala po zničení všech našich velkých měst atomickými zbraněmi a po zničení snad 40 milionů našeho obyvatelstva měst. To je vše, co nám může zaručit »bezpečnost«, založená na síle zbraní. Není to však bezpečí, po kterém by toužil náš národ a jiné Spojené národy.

Domnívám se, že politika řízená těmito zásadami, by nejlépe vyhovovala a sloužila velké většině našeho lidu, že by potvrdila pokrokový postoj demokratické strany k izolacionismu a ke katastrofální atomické světové válce.

S útou H. A. Wallace

Slováci odpovídají Čechům

I.

Vážený pán redaktor!

Dovoľte mi, aby som na článok p. Moravusa, uverejnený v 29. a 30. čísle »Dneška« pod názvom: »Česko-slovenská pozorovania«, mohol vysloviť svoj názor:

Hneď na začiatku musím konštatovať, že sa na vývoj československého pomeru dávam s určitou obavou, lebo pozorujem - a so mnou mnohí Slováci, - že nás veru »udalosti posledných časov náležite nepočuly«. Vzájomne začíname upadať do tých chýb, ktoré ten rozpad a rozchod zapríčinily, a ak by to malo ísť aj ďalej tak, ľahko sa dostaneme tu, kde sme v roku 1938 skončili s tým rozdielom, že vývoj bude pravdepodobne rýchlejší a následky pre obe strany katastrofálnejšie. Lebo za žiadnych okolností nesmieme zabudnúť, že počet našich nepriateľov sa v poslednom čase nijako nezmenšil a okruh našich priateľov nevrástol. Sme — tak ako doteraz — odkázaní predovšetkým len na vlastnú silu, súdržnosť a svornosť. Ak si toto jasne a bez výhrad uvedomíme, nebude nám tak ťažké nájsť ten najlepší spôsob služby, lebo potom všetky dieľce záujmy ochotne podriadiame záujmom vyšším.

Fakt je, že absolútna väčšina Slovákov si osudovú spojitosť Čechov a Slovákov jasne uvedomuje. Fakt je aj to, že sú si jej vedomí aj Česi. Je preto ozaj nepochopiteľné, že sa do cesty tohoto pre nás tak životne dôležitého porozumenia začínajú stavať — často len z príčin prestížnych — prekážky, ktoré to úprimné sblíženie môžu zasa znemožniť. A je tiež najvyššie žiadúce, aby sa na toto hroziace nebezpečie upozornilo. Tento cieľ sleduje aj článok pána Moravusa.

Pán Moravus zisťuje vo svojom článku určité faktá, ktoré boli základnými kameňmi česko-slovenského pomeru za prvej republiky. Na tieto faktá možno však povedať, že sú to síce faktá, ale faktá videné očami českými, hoci aj Slovákom priateľskými. My, Slováci, máme k nim určité výhrady, a musíme ich doplniť aj niektorými novými, lebo len potom bude možné úplne pochopiť všetko to, čo sa v tých posledných nešťastlivých rokoch odohralo.

Tak zabudnul pán Moravus medzi »pasíva« na strane českej uviesť jeden z najzávažnejších faktov, ktorého nerespektovanie bolo vlastne základnou príčinou a hlavným podnetom k nespokojnosti Slovákov takmer od prvej chvíle utvorenia Česko-slovenskej republiky. Týmto faktom je, že sa Slováci v roku 1918 spojili s bratmi Čechmi dobrovoľne ako národ slovenský. Nikomu vtedy ani len na um neprišlo, aby sa po tomto spojení považoval za niečo iného, ako Slováka. Nie je rozhodne vinou nás Slovákov, že nám, použitím všetkých možných a nemožných argumentov, chceli dokázať, že nie

sme Slováci, lež Čechoslováci, že nie sme národ, ale len veť českého národa, že nemáme vlastný jazyk, ale len nárečie českého jazyka. A nemožno nám zazlievať, že sme sa proti týmto útokom na naši národnú existenciu všemožne bránili.

Dnes sa to už začína uznávať, že to bola chyba, hoci predbežne len v tej forme, že na presadenie ideológie jednotného národa československého nebol volený prihodný čas, a už teraz sa vyslovuje nádej, že sa tak môže stať v budúcnosti. Teda zárodok všetkých trení medzi Slovákmi a Čechmi — myšlienka jednotného československého národa — nie je zničený, a my sa môžeme tešiť, že skôr-neskôr bude zasa príčinou vzplanutia vnútorných nesvárov a nedorozumení.

Všetky ostatné chyby, ktoré pán pisateľ vypočítava, byly len logickým následkom popierania samobytnosti slovenského národa. A pán Moravus má úplnú pravdu, že: »Nebýt týchto chyb, byl by se snad československý pomer vyvinul odlišně.« Celkom určite! Veď my sme v roku 1918 vítali bratov Čechov ozaj úprimne bratsky ako zvestovateľov vzkrisenia slovenského národa z národnej, politickej a hospodárskej poroby! A história raz iste dokáže, kde bola vina, že tento náš spontánny elán zmiznul a začaly sa medzi nami nekonečné skriepky a hádky o otázku tak samozrejmu, či sme národ, alebo nie, ktoré potom viedly k známej katastrofe.

Už za prvej republiky sme veľmi často počúvali, že nebyť Čechov, neboli by sme dosiahli oslobodenia. Pán Moravus to opakuje. O tejto veci vynesie svoj nestranný a konečný úsudok zasa len história. My, Slováci, čo sme ten oslobodzovací boj či už aktívne alebo pasívne prekonali, vieme veľmi dobre, že levský podiel na ňom majú bratia Češi. Lenže vieme aj to, že bez toho »mála«, čím sme my, Slováci prispeli, nebolo by sa to oslobodenie uskutočnilo. Tak sa mi vidí, že aj Slováci majú za sebou históriu bojov za slobodu. Aj o nás vedel svet, že sme krute utláčani a odsúdení na smrť ako národ. Teda aj na nás platila Wilsonova zásada o samourčovanom práve národov!

Súdiť celkom nestranné o udalostiach v roku 1938-39 sotva budeme môcť my, čo sme ich prežili. Nestranného ich zhodnotenia sa už sotva dožijeme. Možno však povedať to, že pred nestranným súdom histórie nebudeme bez viny ani my, Slováci, ani bratia Češi! Preto som presvedčený, že po všetkom tom, čo sa stalo, bolo ozaj jedine správnym východiskom urobiť »tabulu rasu«. Zaučať si dnes vyčítovať, kto je menší, alebo väčší vinník, znamenalo by nedohodnúť sa nikdy. Ani jednotlivec, ani národy nie sú ochoťne pripustiť na seba obvinenie.

Tažko však potom pochopiť, prečo pán Moravus označuje košickú dohodu za niečo, nad čím musí každý Čech a Moravan žasnúť, a prečo tvrdí, že nemožno prostému Čechovi zazlievať, že by rád vedel, s kým smluvu uzaviera, čo má plniť a čo dať. Myslím, že každý prostý Čech vie, že smluva sa uzavrela medzi Čechmi a Slovákmi, resp. medzi ich reprezentantmi. A iste ten prostý Čech vie, kto tí Slováci sú, ako zasa každý prostý Slovák dobre pozná Čechov. Já si však myslím, že ten »úžas« na strane českej zapríčinený, je nie tým, že sa smluva uzavrela, ale tým, že táto smluva urobila »tabulu rasu«, nie je teda pokračovaním toho, čo tu bolo, ale začína sa všetko od základu. A tu treba konštatovať, že najväčšie nebezpečie pre bratský a priateľský vývoj nášho spoluzititia je práve v tomto »úžase« Čechov, že sa má čosi odpustiť, na niečo zabudnúť a začať žiť bez zafarbenia všetkými tými spormi, ktoré nás dvacať rokov otravovali, až nás naposledy rozdvajili.

Z tohoto úžasu toho prostého Čecha my, Slováci, vyčítujeme predovšetkým to, že Češi predstavovali si obnovenie spoluzititia tak, že prídu na Slovensko ako trestajúca Nemezis a potrestajú všetko, čo bezvýhradne nesúhlasilo s politikou Čechov na Slovensku za prvej republiky, a odsúdnili sa za všetky priekozizne, ktoré museli snášať po udalostiach v roku 1938 a ďalších. Z čiste ľudského stanoviska sa toto očakávanie dá pochopiť. So stanoviska celku však je naprosto pomýlené. Preto sme boli my, Slováci, celkom opačného názoru. Sme totiž — a to hádam, pevnejšie než Češi — presvedčení, že naša budúcnosť zaistená je len v rámci spoločného štátu s Čechmi a preto za žiadnu cenu nechceme do obnovenej domácnosti priniesť venom všetky tie chyby a nedostatky, na ktorých sa rozbila naša prvá domácnosť. Myslím, že je to jedine rozumné stanovisko. Povedali sme si, že žiť spolu chceme, ba musíme, a povedali sme si aj to, ak chceme žiť tak, aby sme mali z toho všetci užitoč, musí byť dovoľené tak Slovákovi, ako aj Čechovi, aby si svoju užšiu domácnosť spravovali sami, aby doma boli páni. Naša spolupatričnosť zdôraznená bude tým, že si svoj spoločný štát budeme sprá-

vovať spoločne. Detaile sa nevypracovali, išlo len o podchvtenie základných smerníc. A ak sa tieto základné smernice náležite pochopia na oboch stranách, nebude tak ťažko vypracovať podrobnosti.

Pri uzavretí košickej dohody iste nešlo o nejaké zaskočenje, alebo prekabátenie Čechov. Nou sa mali zabezpečiť len základné práva Slovákov na samobytný národný život, na rozhodovanie vo veciach čisto slovenských, na primerany rozvoj hospodársky a na primeranú účasť pri rozhodovaní o veciach spoločných. Tieto požiadavky nemožno predsa považovať za prepjaté alebo neodôvodnené. Sú ony pre nás Slovákov tak životne dôležité, že bez ich splnenia nie je možné spokojné súžitie. A je preto celkom pochopiteľné, keď Slováci trvajú na ústavnom zabezpečení týchto svojich základných požiadavkov, lebo vo večnú platnosť dohôd — poučení minulosťou — už neveria.

Je teda len na bratoch Čechoch, aby konečne uznali, že cesta, ktorá bola zvolená, je pre oba národy najschodnejšia a môže teda doniesť najviac užitku tak Čechom, ako aj Slovákom. A ak chceme úprimne dosiahnuť pevnú, doma a vo vnok svornú republiku, iste bude najlepšie správať sa zásadou čím voľnejšie, tým pevnejšie. Nemiestny centralizmus republiku už raz rozblil. Nezabúdajme na to ani chvíľku! A nezabúdajme ani na to, že začať tam, kde sme prestali, znamenalo by skončiť tam, kde sme teraz začali. Preto tu ozaj nepomôžu žiadne rekriminácie, tu neosoží vyčítovanie chýb a nedostatkov, tu treba skutočnosti odvážne pozrieť do očí, a uznať, že tak ako sa to robilo, sa to robiť už nesmie, aby sa nikdy viac neopakovalo to, čo sa stalo! Slovák

život a instituce

Bohumil Černý

O ducha odboje

Pri príležitosti, ktorá se naskytlá prvním veľkým sjezdem Svazu národní revoluce ve svátek svobody, v Praze, si osvetleme bližšie pohnutky, provádění a cíle domácího odbojového hnutí, které spoluvytvořilo naše národní osvobození. Jde dnes a půjde ještě více v budoucnosti o to, aby historická pravda byla co nejvěrněji zachycena, a aby mohla sloužit k posílení mravních hodnot i u potomstva. Hlavně však jde o to, aby byl vystižen dokonale a neskresleně duch domácího odboje, který konec konců šel ideově a leckdy i prakticky ruku v ruce s odbojem zahraničním.

Moje svědectví o předmětu, o němž chci uvažovat, musí být přirozeně — má-li být platné — váženo z vlastních zkušeností, které jsem vytěžil na určitém úseku domácí odbojové fronty, a tu musím říci, že to, co jsem pozoroval na svém úseku, bylo platné i jinde, bylo to celonárodní. Odpor proti okupaci byl spontánní, neznal téměř výjimek, jež se vyskytovaly jen u mravní spodiny. Jako na podzim 1938 se celý národ chtěl bránit a pocítoval politickou netečnost spojenců, jež ho odsoudila ke kapitulaci před násilím, jež už dříve znal a před nímž svět varoval, jako plivnutí do tváře, tak i za okupace činil vše možné, aby přispěl k osvobozovacímu boji, jehož podněty, počátky, plány a provádění byly jednotně zaměřeny: československy — neboť nešlo tehdy zatím o nic jiného, než o obnovení toho státu, jenž byl nacisty znásilněn, o znovupovznesení té pravdy, spravedlnosti a svobody, jež byla jimi pošlapána.

Způsoby odboje musily ovšem být voleny zcela zvláště, odlišně od všech příkladů dřívějších. Musili jsme se vystříhat, aby se stalo něco známým v širší veřejnosti o nějakých »maffiích«, neboť čím více znalosti toho druhu mezi lidmi, tím větší nebezpečí. A konspirační boje se přece osnují v přítmi co největším! Gestapácké smečky byly ostražitě jako ohaři a byly také výborné na svůj úkol připraveny. Z doby předválečné měly plno materiálu o schopnostech, povaze i politických cílech všech významnějších osob republiky, zejména Čechů, v nichž viděli vedoucí živel. Dodali jej četní špioni,

kteří čile pracovali v řadách henleinovských a turnérských. Německá důkladnost se ukázala i v organizační struktuře policie, a ovšem současně i germánská surovost. Odboj se pustil do práce hned v počátcích okupace. Byla už zhruba nastíněna historie ÚVODU, Obrany národa nebo ideový program skupiny »Za svobodu«. Skupin se postupně vytvořilo více, ke konci války jich už byla celá řada. V počátcích okupace byla velmi rozšířena podzemní skupina »V boj«, jež pracovala hlavně tiskově. Její vedoucí byli však téměř vyvražděni gestapem. Smrt, která kolem nás řádila, nutila ovšem být opatrným a proti gestapácké rafinovanosti postupovat s rafinovaností ještě větší. Ovšem jen potud, pokud se dala srovnat se ctí. To znamenalo zejména, jak a až pokud je použitelná t. zv. válečná lest, neboť snažit se na př. pro dobré bydlo kolaborovat a při tom se hledět vetřít do nějakého odboje — to ovšem lze kvalifikovat jen jako podlost. Nebezpečí, jež vyřadilo tolik lidí z boje a dušilo každý volnější, otevřenější čin, nedovolilo též rozvinout se jednotnému velikému a kompaktnímu hnutí odporu. Bylo by bývalo při nedokonalostech lidských charakterů i vrtošivosti náhod se stalo brzkou obětí německé tajné policie. Proto ti, kdo měli pevnou vůli pracovat v odboji, tvořili skupiny třeba na vlastní pěst pod různými hesly, předpokládající, že v pravou chvíli budou mít možnost se zapojit na »ústředí«. I těch ústředí bylo ovšem několik a navzájem o sobě nevěděla. Skupiny byly většinou místní nebo krajové, jen nepatrně jich bylo celostátních. Čím přísnější zachovávaly tajnost, tím méně se toho i dnes ještě o nich ví.

Jaké byly jejich plány? Mohu tu mluvit z nejprožitější zkušenosti o organizaci Černý lev, jejíž cíle byly totožné s cíli dotčených už organizací: především svoboda a nezávislost Československa, formálně takového, jak bylo před okupací, ale rehabilitovaného hmotně — t. j. především v území (Kladsko, Slezsko) — i mravně. Tyto cíle byly v našich představách neměnné a definiční. Fronty, rozpínající se po Evropě daly tušit, že válečné zápolení se protáhne na léta. Bylo nutné se proto připravit tak, aby v pravou chvíli se mohl národ zapojit do otevřeného osvobozovacího boje jako válčící mocnost po boku spojenců a do té doby vést doma boj záškodnický, zatím co naše zahraniční vojska vedla boj otevřený. Výhodou byla v této válce lepší koordinací možnost mezi oběma frontami — domácí a zahraniční — zejména pomocí rozhlasu, jehož služby byly nesmírně významné. Na něm také byl budován plán odboje, zejména pro závěrečnou osvobozovací fázi. Jak se aspoň zčásti uplatnil, bylo vidět na pražském povstání. Červenou nití celé spleti odbojových snah byla tedy touha přispět vlastními silami k osvobození, neboť takový způsob boje byl považován za nejmrvnější a lidsky nejdůstojnější. Byli jsme sice na počátku této války ponecháni na holičkách a měli jsme tedy právo očekávat od těch, kdo nás tak zanedbali, aby si světový mír vybojovali sami, ale právě proto, že v nás bylo mravní vědomí zakořeněno hlouběji a že jsme viděli do osudovosti celého světového zápolení, musili jsme mít tuto touhu, neboť jsme nechtěli od nikoho mít nic zadarmo, ale ovšem také ne se zavazovat za služby, jež mezi rovnými, pravdu a spravedlnost milujícími lidmi mají být považovány za samozřejmé. Nemluvím jistě neskromně, řeknu-li, že pro tyto přípravy jsme udělali velmi mnoho, hlavně organizačně, a že z toho bude moci být těženo také na př. pro studium provádění a účinnosti odboje proti okupaci. Zkušenost ukázala, že jednotlivci idea stačí tmelit i velmi roztržštěné sily.

Velmi skrovné možnosti, jichž poskytovalo prostředí, okupací tak zešněrované, stlačily ovšem účinnost odbojových prací. Nebylo zbraní, a proto musily být bojové akce jen místní, drobné, příležitostné a zase jen přípravné. Právě v takových poměrech, kde nebylo jednotného velení, nýbrž tříšť různých skupin — i když idea stála vysoko nad nimi, nebo právě proto, že byla příliš

vysoko — se lehceji vymkly určité charaktery z všeobecně nutného řetězu kázně a odbočily na scestí. Nezapirejme nikterak, tedy ani ne mlčením, že se s osvobozovacími boji svezli místy i bezcharakterní lidé. Nejen ti, co už jsou za mřížemi, ale i někteří, co za nimi ještě nejsou anebo co patří do separace morální.

Domácí odboj vykonal tolik, co vykonal mohl — a jsme klidni u vědomí, že to nebylo málo. Nebyla malá bojová spolupráce domácího odboje ve všech jeho složkách, daleko však všechno převyšuje jeho význam mravní — neboť postavit se vrahovi na odpor ve vlastním jeho hnízdě skoro bez zbraně a bez opory musí být provázeno jistě naprostým a nekompromisním odhodláním s ideovým zaměřením tak vysokým, jakého jen je duše schopna. A v odlesku té duchové záře, jež nás prolínala v době národního odboje, musíme říci ještě několik jasně rozlišujících slov. Jako byly rozmanité příležitosti, které se naskývaly za válečného dění, tak byly rozmanité povahově a zejména výkonně založení lidí, kteří se s nimi potkávali. Někteří se překonávali v obětavosti a ve vyhledávání nebezpečných chvil, jiní považovali za větší zásluhu zůstat ve zdraví zachován pro dobu poválečnou, a opět jiní těmi příležitostmi byli opominuti.

Jednotlivci ovšem někde zklamali nebo neměli prostě štěstí, nezklamalo však naprosto celé odbojové hnutí, ve všech svých složkách, jež spontánně představovaly národní vůli. Předseda SNR prof. dr. Grňa řekl nedávno ve »Svob. novinách«, že nebyla ani levá, ani pravá, nýbrž celonárodní. Pokud se někde točila po nějaké světové straně, byla v osamocení. Není potřebí dnes mít starosti o to, byl-li zejména domácí odboj plně hodnotný. Považuji za upřílišněné úřadování v našem, byrokratismem beztak přesyceném státním aparátu, když jsou na př. orgány ZOB vyšetřování spolehliví odbojoví pracovníci, nebo když činnost organizace je pořád zkoumána a vážena, ale nemůže být dozkoumána a dovážena, přestože o ní už byla učiněna řada hlášení i veřejných. Je toho věru mnoho k vyšetřování, a proto i tu je potřebí především dobré organizace a pak též šetřit silami a časem. Ani historie revolučních dnů ještě není skončena, jsou nám tu ještě leckteré drobnosti nejasné, co se týkají na př. bezpečnosti majetku i života českých lidí a dokonce partyzánů, ale postupem doby bude nalezeno více světla.

V domácím odboji jsme se zabývali mimo akce bojové, kulturní, sociální a přípravné také pečlivým zpravodajstvím — nejen pro tajné vysíláčky, ale i pro poznání mravní úrovně našeho národa. Dovoděli jsme se přitom leccjakou drobností, ale pozorování vyznělo celkem velmi příznivě: v celku československého lidu nebylo mravního kazu. Jistě bída a utrpení nás právě tak sjednocovaly. Je to ostatně starý a mnohokrát potvrzený poznatek o naší národní povaze. Lze se jen obávat, aby se příliš brzy nezměnil.

Znovu si budeme musit — a ještě mnohokrát — připomenout Masarykovu devisu, že státy se udržují těmi ideami, ze kterých vznikly. I dnes, po strašné válce, znovu vznikl náš stát. Byl obnoven nesporně tou ideou, která jej už vytvářela před rokem 1918 — ideou masarykovskou. Ona posvěcovala i veškeren odboj — v první i druhé světové válce. A ona bude i trvalou strážkyní jeho hodnot, jež se nemohou rozplynout v zaprášených aktech byrokratů, nýbrž musí žít věčně v duších lidu, šťastného především masarykovskou svobodou.

Edvard Valenta

Stát jsem já

Občan, poplatník který pevně, ba zaníceně věří, že dnešní potíže, politické, hospodářské a hlavně mravní, jsou

jenom dočasné, protože válkou zaviněné, ten poplatník, který se, věren hlasu svého presidenta, snaží podle svých sil a v mezích svého umu pracovat za dva nebo i za tři, odkládá pozdě večer svůj pracovní nástroj a narovná vaje zmožený hřbet, počíná uvažovat o vztahu své práce k ostatním složkám oné složité bytosti, kterou nazýváme národem nebo státem. Protože je tak unaven, že se nemůže ponořovat v nějaký hluboký rozbor, nýbrž nanejvýš se dát unášet okamžitým dojmem, vymaňují se mu namátkou tyto složky:

V Olomouci, v jednom z jeho předměstí, žije starý slepý železniční podúředník ve výslužbě se svou ženou v domečku, který si kdysi postavili vlastníma rukama ve večerních nebo nedělních hodinách. Je nesmírně chudobný, zvláště dnes, kdy stát vyloučil pensisty ze svých úvah, co s jejich důchodem, když je dnes všechno třikrát dražší; ale přesto si dovedl v dřívějším životě odepřít tolik, že jeho syn studuje na vysoké škole. Do jeho sousedství udeřil blesk války. Sousedce všili v jednom koncentráku rakovinné bujení do těla, až ji tento vědecký pokus umožnil k smrti; její muž po pouti mnoha jinými koncentráky zmizel, zapadl. Zůstalo děvčátko, zcela osamělé ve světě, a tu je ten slepý pensista přijal za své. Československý stát ocenil tuto šlechtnost nuzákovu a odměňuje ji — po nekonečných slepcových pochůzkách po úřadech — sto padesáti korunami měsíčně, pěti korunami denně.

V téměř městě propukl nedávno skandál při procesu s dr. Pospíšilem. Ukazuje se, že ze státních peněz byli placeni lidé nehodní, kteří byli jenom v tomto jediném případě obtíženi mnoha těžkými zločiny. Nenašla se dosud ústa, která by národu řekla, zda snad nejsou tyto lidé dále, ještě dnes, placeni státem, týmž státem, který je tak chudobný, že nemůže slepci zajistit více než třetinu záslužné, životní práci vydobyté vysloužilcké úrovně, ani mu platit více než sto padesát korun měsíčně za přijaté osiřelé dítě.

Jeden řídicí učitel z okresního města, který narukoval právě v den, kdy mu žena povila dítě, odbyl si řádně tuto povinnost, vrátil se a počal vyučovat, obdařen příjmem 3.100 korun měsíčně. Ale v jedné vesnici na okraji tohoto okresu musil zrovna narukovat jiný učitel, tak v tom městě dvě třídy sloučili a náš řídicí učitel chodí nyní vyučovat do oné dědinky. Dvě hodiny pěšky po rozbitých okreskách tam, dvě zpátky, v aktovce kastrolek s obědem. Protože však nyní nevyučuje v okresním městě, nýbrž na dědině, dostal se tím do jakési nižší stupnice a proto mu byly příjmy sníženy. Po tomto učiteli se právem žádá, aby od nynějška učil děti lépe, než byly učeny dosud; ale z těch peněz si nemůže koupit ani knížku, ani obrázek, nemůže jít do divadla, do biografu, nemůže se obléci, prostě nemůže žít kulturně, nemůže se dále vzdělávat, leda by se rozhodl pro trvalou hladovku celé rodiny.

To celkem ani uvážujícího poplatníka neudivuje, neboť se právě dočítá v novinách čísla o přespočetných, to jest zbytečných veřejných zaměstnancích. Má jich prý být u srovnání s dobou předválečnou 390.000, ale je jich o 110 tisíc víc; započítáme-li však někdejší Podkarpatskou Rus, kterou nyní nemáme, zjišťujeme, že škodlivý přebytek činí 134.000 osob. Leť poplatník uvažuje dále: Předseda vlády správně řekl, že musíme nyní všichni pracovat za dva; platí to tedy jistě i o veřejných zaměstnancích. Buďme shovívaví a uznajme v tomto případě, že by při nejmenším tři veřejní zaměstnanci mohli pracovat od nynějška asi tak, jako dříve čtyři. Vychází, že by se získalo pro produktivní práci dalších sto tisíc lidí, tedy celkem 234.000. Sjednotíme-li se na platu 3.000 korun měsíčně jako na minimálním průměru, s nímž lze ještě člověku nikoli sice slušně žít, ale aspoň tak říkajíc udržovat nos nad hladinou, zjišťujeme, že by se uvoilo sedm set milionů korun ročně, což je skutečná a přímá škoda, která nám jenom v tomto úseku ročně vzniká.

Skutečná? Zdaleka nikoli; škoda je ovšem mnohonásobně větší. Především jak rovněž plyne z číslic veřejně oznámených, nemůže stát vinou onoho přebytkového zástupu veřejných zaměstnanců platit spravedlivě nejen své pensisty, ale dokonce ani své nezbytné, potřebné pracovníky tak, aby dosáhli aspoň oné ubohé hmotné životní úrovně předválečné, takže si z valné části tohoto pracovního sboru vychovává lidi poznamenávané nebláhnými znaky trvalé a bezvýhodné bídy, ať je to nedostatek sebevědomí, samostatného rozhodování, hrdé a sebejisté odpovědnosti, podnětnosti, odolnosti ke korupci, lidské důstojnosti a hlavně nedostatek zájmu na této práci. Za druhé se zvyšuje škoda a ušlý zisk, který by mohli zbyteční polopracovníci (a kéž by to byli aspoň polopracovníci!) přinést státu na jiných, produktivních pracovištích. Za třetí konečně nelze zde v přímé spojitosti nejmenovat pohromy, které vznikly tím, že díky polopracovníkům, kteří se přece jenom jakousi činností musí a chtějí prokázat a proto si práci vymýšlejí a umně ji zbytnují, šibruje se tato práce od stolu ke stolu, od kanceláře ke kanceláři a od jedné úřední budovy k druhé, a že bylo vynalezeno dokladářství tak mohutné a tak spletité, že zde lze málem mluvit o jakémsi hromadném erárním šilenství. Člověk, který se chce vydat služebně za hranice, musí si koupit kufřík na zubní kartáček a jiné cestovní náležitosti, ale zároveň lovní kufr na doklady, pak-li se ovšem nestane jeho cesta po měsících dobrodružného putování po úřadech neaktuální. Mnoho lidí se prý neoženilo nebo nevstoupilo na vysokoškolská studia prostě proto, že bylo nad jejich schopnosti a síly vydržet až do konce muka dokladového očištění.

V této souvislosti se rozpomíná poplatník, že pravděpodobně je stále ještě čtán mezi ony přespočetné veřejné zaměstnance a tedy i státem placen jeden z čelných představitelů naší bezpečnosti, který, jak bylo oznámeno, nastoupil zrovna zdravotní dovolenou, aniž bylo blíž řečeno, jakým neduhem byl postížen, zda snad nakonec chorobou, kterou zpravidla nelétívají doktoři medicíny, nýbrž doktoři práv. Jaký už člověk je, říká si nejenom, proč byl jeho odchod oznámen tak starobylou, byť ve své prostomyslné nepravdivosti přece jen dosti zřetelnou formou, ale také ho napadá, že z gáže tohoto neduživce by se mohlo trochu přilepšit onomu slepci a jeho přijatému děvčátku.

Na jeden velmi vysoký úřad — tak se rozpřádají úvahy v této spojitosti dále — bylo pozváno osm mladých brigádníků, aby byli, jakž je správné, jako představitelé této akce poctěni a odměněni večerí. Když veřejný zaměstnanec, zapisující výdaj dvanáct tisíc korun za tuto večerí, se poněkud zaražen ptal, jaké vysvětlení má k tomu napsat, bylo mu řečeno: »A napište třeba, že u toho byli nějakí novináři.« Pravda, representace a symbolické projevy vděčnosti jsou někdy dobré, ba leckdy i nutné; jde pouze, protože žijeme v tak chudobném státě, o jakousi slušnou mez a slušnou formu vysvětlení tohoto veřejného výdaje. Slepcovo dítě večerelo pravděpodobně onoho večera zároveň se svým novým otcem suché brambory.

Předlouhá by musila být noc, kdyby chtěl poplatník dosnovat toto hořké pásmo úvah, vyplynuvších ze skutečností, které jsou mu náhodou známy. Ale ptejme se: Proč je snová vlastně, proč zrovna dnes?

Dověděl se totiž, že daňové břemeno, které doléhá i na jeho bedra, je čtyři a půlkrát těžší než dříve. A dávno si vypočítal, že pracuje-li za dva nebo za tři lidi a vydělá-li si za tuto větší práci víc peněz, zůstává mu zásluhou strmě stoupající daňové progresse jenom velmi nepatrná část, kdežto z ostatku platí ony přespočetné veřejné zaměstnance, onu brigádnickou večerí s pomyslnými novináři, ba do-

konce i onoho náhle ochuravělého představitele bezpečnosti. To je ovšem představa nesmírně mrzutá a sklíčující. Stát jsem já, uvažuje poplatník, byť k tomuto poznání došel představou svého daňového přínosu, svých práv a svých povinností, tedy docela jinými cestami, než druhdy francouzský Král Slunce. Stál jsem já, což znamená, že i já jsem svým dílem účasten na postavení přehrady, nemocnice, školy, z malinké části i na těch sto padesáti korunách slepčova přijatého děvčátka a na mnoha jiných krásných věcech. To je uvědomění povznášející a málem by byl poplatník ochoten vykřiknout, že svůj podíl do společné pokladny odevzdává rád, což neučiní jenom z nedostatku farizejství, věda, že daně neplatí rád nikdo, ministra financí nevyjímajíc. Ale právě pro týž nedostatek farizejství musí přiznat, že jeho láska k národu a státu přece jenom nesahá tak daleko, aby maje na paměti všechny omyly a nenáležitosti, v těchto nočních dumách se vynořivší, nepočal uvažovat, zda, okrádaje se vytrvale o soukromé radosti tohoto krátkého života a zanedbáváje práci přes čas svou rodinu i své další vzdělání, nedře se zbůhdarma třebas na ono stádečko opilců, kteří mu v této pozdní noční době povykují pod oknem, vědomi si toho, že zítřejšího rána nemusí mít hlavu jasnou a dlaň obratnou, neboť budou automaticky odměněni i za své snížené schopnosti.

Hle, k jak nebezpečné strži dospěl poplatník na pouti svých úvah! Leč omluvme ho. Neboť zlo plodí zlo. Dosti zlé už je, že zlo existuje; horší, že občan, poplatník, vědoucí, že je státem, ale že mnozí jeho druhové se to o sobě nedomnívají, a když, tak s hlediska svých práv a nikoli povinností, je v nebezpečí rozhodnout se zítra večer nechopt se práce, vykonávané za druhého, a jít raději do hospody. Doufáme, že vědom si nastávající dvouletky, neučiní tak; ale promiňme mu, že, citě se státem, posuzuje omyly hospodaření veřejného přísněji, hlasitěji a úzkostněji, než kterékoliv hospodaření jiné. Děje se tak právě pro jeho víru, naději a lásku; pro jeho počestné kolektivní sobectví; pro jeho dobrou vůli.

Dr. Vladimír Minářík

Jakého člověka vytváříme

Ať je společenské zřízení jakékoliv, ať jakkoliv uspořádáme vztah mezi člověkem a státem, nakonec se vždycky ukáže, že hlavním činitelem v lidské civilizaci je člověk a že jeho schopnosti, přednosti, vady a především charakter jsou rozhodující.

Pojímán s tohoto hlediska, ukazuje se význam školy daleko větší, než jako pouhého institutu k opatrování vzdělání. Škola mnohdy ještě více než rodina utváří člověka; jestliže jej utváří hromadně, pak v ní lze vidět nástroj k vytváření příští společnosti.

Rád bych se zastavil u jedné otázky, která je dnes aktuálnější než kdy jindy: máme dávat lidem vzdělání všeobecné, spojené s četbou textů řeckých a římských klasiků, nebo se máme spokojit se vzděláním odborným, anebo konečně máme hledati soulad obojího.

Stoupenci odborného, reálného vzdělání poukazují na to, že řečtina a latina jsou mrtvé jazyky; jejich znalost nemá praktického významu a kdo ji potřebuje, může si ji opatřit jinak, soukromě nebo v doplňovacích kursech; také kombinace klasického a reálného vzdělání je neúčinná, poněvadž zmenšuje počet hodin, věnovaných reálnému vzdělání, a konečně ani klasickému nemůže poskytnouti dosti času.

Stoupenci klasického vzdělání poukazují na to, že znalost mrtvých jazyků má praktický význam; v mezinárodní terminologii, k usnadnění studia některých živých jazyků (italštiny, francouzštiny, angličtiny), pro právníky, lékaře, farmaceuty, theology. Stoupenci smíšeného, kla-

sicko-reálného vzdělání konečně mívá, že dospívajícímu člověku má býti poskytnut rozhled po obojí; odborné školení na koleji klasické nebo reálné může prohloubit znalosti v onom oboru, kterému se student chce věnovat jako životnímu povolání.

Domnívám se, že by se tu nemělo zapomínati na to, že škola není jenom dodavatelem znalostí, ale že má poslání daleko vyšší a důležitější: že je spolutvůrcem charakterů. S tohoto hlediska bychom měli posuzovat otázku svého středního školství. Do střední školy přichází člověk ve věku, kdy je daleko více přístupten vnějším vlivům, než v pozdějším věku; jeho povaha je ještě nehotová a je možno na ni působiti velmi intenzivně.

V tomto je podstatný rozdíl mezi vzděláním reálným a klasickým nebo smíšeným. Nejlépe lze tento rozdíl pozorovati podle výsledků. Člověk, který vyšel z reálky a techniky, bývá vybaven velmi dobrými odbornými vědomostmi. Je vynikající matematik, strojař, stavební odborník atd. Hledáte-li však v něm nikoli odborníka, ale člověka, přijmete k výsledkům hubenější. Zjistíte, že jeho lidský charakter je uzpůsobován jinými vlivy než školskými; rodinou, prostředím, četbou. Škola tu je neútrální, chce vytvářet odborníka, ale ne člověka. Jestliže tyto zbývající vlivy jsou dobré, je dobře; jsou-li škodlivé, je zle. V tom lze hledat vysvětlení, proč máme tak velké procento lidí reálného vzdělání, kteří mají nepatrný vztah ke kulturnímu životu. Stěží si dovedeme představit člověka klasicky vzdělaného, který by po maturitě nechal do ruky knihu; mezi lidmi reálně vzdělanými takoví jsou, i když jich není mnoho, a technikové sami na takové zjevy upozorňují. Zde také je vysvětlení pro pozoruhodnou skutečnost, že reálně vzdělaní lidé mají poměrně méně aktivní zájem o veřejné záležitosti, než klasicky vzdělaní; škola v nich nevychovala tolik občany, jako spíše odborníky.

Je tu celý soubor otázek, které občas vzbudí obecný zájem. Tak v posledních letech technické často vyslovovali podiv nad tím, jak je možné, že na významných místech, kde se rozhoduje o odborných, často velmi odborných otázkách, sedí lidé klasicky vzdělaní, povětšinou právníci. Reklamují taková místa pro sebe; vyslovují názor, že o odborných věcech má rozhodovat odborník. Budeme-li objektivně hledat důvody, proč právníci pronikli právě na taková místa, zjistíme, že tu nemalou úlohu hrála jejich schopnost pojmání odborné otázky se širšího hlediska a vidět víc než pouze odbornou stránku věci; právníci nejsou jen zrouť paragrafů, jsou to především vysokoškolsky vzdělaní občané. Toto nemá být obhajoba právnícké nadvlády. Chci pouze vyhledat příčiny tohoto zjevu a snažit se o odpovědi na otázku, jak odpomoci. Patrně bychom se nedostali dál, kdybychom brali za základ jen zájmy oněch techniků, kteří nyní žijí, a považovali stav technického vzdělání za neměnitelný; bude zřejmě užitečnější, jestliže se pokusíme vytvořiti takové podmínky, aby příští technici byli více vybaveni oněmi vlastnostmi, jichž je třeba pro rozhodování i odborných otázek v souvislosti se širší oblastí zájmů.

Jak je vlastně vzdělán právník? Na střední škole se začne učit latinsky, a myslíme-li na úplně klasické vzdělání, tedy brzy také řecky. Nejdřív je protivná gramatika, slovíčka, zase gramatika a zase slovíčka. Pak však přijdou texty. A tu, myslíme-li jenom na latinu, se čte Titus Livius, Tacitus a ostatní. Čte o vzorech občanských ctností: o Římanu, který si pro čest vlasti upálil ruku nad plamenem, aniž zasykl; o jiném Římanu, který odsoudil vlastního syna k trestu smrti, poněvadž tak kázal zákon a žádalo blaho vlasti, a nedal se otcovskými city nijak zmást v neúplatném výkonu úřadu; o tom, jak se vytváří stát a jaký má být vzorný občan; o tom, že blaho vlasti je nejvyšším zákonem. Vyrůstá z něho občan. S jinými spolužáky si nad svíčkou hraje na Quinta Mucia Scaevo-

lu a učí se sebezapření; učí se, jak nezoufat, i když je Hannibal před branami. Učí se, že jednotlivec je povinen uvádět své zájmy v soulad s obecným zájmem, a kde to nelze, podřídit se obecnému zájmu. Klasické vzdělání nenápadnou formou podává podstatné základy občanské výchovy. Kromě toho budí i živý kulturní zájem. Kdo by mohl podceňovati četbu řeckých a římských básníků? A kdo by se mohl podivit, že hoch nebo děvče, kteří jsou tím vším podníceni, daleko ochotněji a radostněji projevují vnímavost pro současnou kulturní tvorbu, ať jim ji podává škola (pokud nejde jen o memorování Rukověti dějin české literatury, jak se leckde děje), nebo knižní trh a časopisy, divadla, koncerty, kino a výstavy?

O toto je ochuzen člověk, zasvěcený reálnému vzdělání. Je odsouzen v mnohém směru k odříkání; k odříkání tím horšímu, že mu není dána příležitost, aby si je uvědomil. Jeho úkolem je stát se odborně vzdělaným strojem; ať už počítačím nebo jiným. Škola se k němu málo obrací jako k člověku; vidí v něm spíše budoucího odborného pracovníka.

Není sporu o tom, že odborných pracovníků potřebujeme a patrně jich budeme potřebovat ještě více. Jde však o to, máme-li je vybavit jenom odbornými vědomostmi, nebo máme-li jejich vzdělání prolnout všeobecným vzděláním klasické povahy, byť uzpůsobeným dobovým potřebám. Soudím, že by to bylo užitečné. Vychovávali bychom tak lidi méně jednostranné, šťastnější a pro lidskou společnost užitečnější. Nám je jistě velmi užitečný dobrý strojař; oč by však byl užitečnější, kdybychom neponechávali náhodě, zda z něho bude také dobrý občan, a kdybychom to zajistili školskou výchovou? Nezapomínejme, že nežijeme ani ve státě absolutistickém ani v diktatuře, ale že žijeme a chceme žít v demokracii, která při všech svých opatřeních je konec konců odkázána na souhlas občanstva, na jejich porozumění a na jejich schopnost i vůli žít v souhlasu s obecným zájmem národního společenství. Nyní, když tolik uvažujeme o pracovní morále a o úpadku občanských ctností, jak se jeví ve zbytečné nepoctivosti, na úkor státu, uvědomují si snad všichni, jak důležité je vychovávat především člověka. Uvědomujeme si to snad i ve vzpomínce na německé časy: kdy vysoce kvalifikovaný německý lékař neuzíval svých odborných schopností k tomu, aby lidem pomáhal, ale aby je tím rafinovaněji mučil. Nyní, v době velkého konfliktu nebo aspoň nesouhlasu lidského svědomí a lidské techniky (pomyslete jen na atomovou bombu a mírové užití atomové energie!) je více než kdy jindy jasno, že zdaleka nestačí vyrábět odborníky, ale že je třeba vychovávat odborně vzdělaného člověka.

Proto by bylo na škodu zájmu naší národní společnosti, kdybychom pokračovali v odbourávání klasického vzdělání. Hledme v něm vidět — máme na mysli střední školství — přípravku, třeba o rok zkrácenou; odborné vzdělání lze rozhojnit dodatečně, a to s výhodou, poněvadž po pubertě již spíše víme, pro jaké povolání máme člověka školit též odborně. Střední škola může dodat všeobecné vzdělání se základními prvky vzdělání odborného, které konec konců patří také — ať jde o matematiku, deskriptivu nebo jiné disciplíny — dnes k vzdělání všeobecnému, a jejím hlavním úkolem má být vychování člověka harmonicky vyváženého, mravně upevněného, dobrého občana.

do ba a lid é

Václav Cícha

Nevlastní děti republiky

(Příspěvek k fyziologii a psychologii pensisty.)

Byl jsem požádán — jako jeden z nich — abych upozornil v časopise tak vážném, jako je »DNEŠEK«,

na svízelnou situaci t. zv. státních »staropensistů«, jejichž zaopatřovací požitky byly při nastalé ohromné drahotě sraženy co do kupní ceny peněz nejméně na jednu třetinu a zlepšeny jen o 600 Kčs měsíčně, z nichž se na dani důchodové sráží také asi jedna třetina. Váhal jsem vyhovět této žádosti, protože tu nejsem na svou vůli sám, nýbrž především redakce, která při thematicu tak otřelém sotva bude ochotna je znova svým čtenářům předkládati. Když však přišla druhá žádost stejného obsahu, myslím, že je třeba vyhovět i aspoň se o uveřejnění pokusit.

Hodlám věnovati tuto úvahu spíše stránce morální a staropensisty o v y p s y c h y, činitelů to namnoze málo známým širší obci čtenářské.

Zralost pro pens i

Když přijdou léta, kdy starý státní zaměstnanec sezná, že slábnou jeho síly tělesné i duševní, a že podle své autokritiky, nebo podle kritiky jiných, nemůže již úspěšně zastávati svůj úřad, nebo když se dostaví »věková hranice«, která ho podle předpisů k ústupu donucuje, odhodlá se k žádosti o přeložení na trvalý odpočinek, nebo je tam (pokud není soudcem) jednoduše poslán. Nečiní to ani v onom případě s lehkou myslí, neboť ví, že vážnost a vliv, jimž se dosud těšil, byly z největší části v ý r o n e m j e h o ú ř a d u a že po pensionování bude jeho vážnost záviseti jen na jeho osobnosti, což bývá někdy málo. Ví také, že úbytek příjmů o t. zv. činovné bude pro něho i jeho rodinu velmi citelný, zvláště, musí-li podporovati ještě jiné členy rodiny a nemá-li soukromého majetku, což je pravidlem, ani úspor, což bývá ještě pravidelnější. Ví, že se bude musít v leccems uskrovniti, čeho si dosud mohl v rodině dopřáti, ale těší se naproti tomu na zasloužený odpočinek a na to, že se bude moci věnovati podle svých osobních zálib té neb oné činnosti, lépe řečeno, tomu neb onomu »koníčku«, pro který dosud neměl času.

Počátek pense

Ale věci poslední jsou horší prvních. Počáteční uspokojení z prázdné ustoupí brzy omrzlosti. Nový pensista pocítuje prázdnotu ve svém životě, pokládá se za člověka pro lidstvo ztraceného, za tvora neužitečného a takřka za příživníka. Podezřavým zrakem sleduje své okolí i své dřívější přátele a známé, jak se k němu chovají a div že nepodezřívá vlastní ženu, že ani ona již v něm neuznává autoritu. Přistoupí-li k duševní tísní stále pokračující úbytek tělesných i duševních sil, roztržitost, zapomětlivost a z toho vznikající nepříjemnosti nebo i nehody, a přistoupí-li k tomu dokonce i peněžní tíseň a nutnost snížení navyklou životní míru, není divu, že právě v prvních letech výslužby umírá pro naprosto změněný způsob života tak značné procento pensistů.

Chování pensistů

Všechny ličené nepříjemnosti působí na různé povahy a letory různě. Velmi často učiní z pensisty individuum ostýchavé a plaché, které se nerado na veřejnosti nebo ve společnosti ukazuje, bojíc se, aby něco nemotorného neprovedlo, které také nerado něco vyjednává, nerado něco kupuje a vůbec nerado na sebe jakýmkoli způsobem upozorňuje.

Jsou však také výjimky, kdy pensista upadne do opačného extrému, dělá hrdinu, počíná si hlučně, dává najevo neohroženost a sebevědomí, rozčiluje se nad každým ať skutečným ať domnělým nepořádkem, kritikuje hlasitě a nepříznivě co se mu nelíbí a s povzdechem se dovolává krásných zaslých časů. Někteří pensisté ve společnosti a zvláště ve společnosti sobě rovných přílišně mluví, takže již Římané říkali tomu »senectus loquax« (žvatlavé stáří). Nikde nenajdete tolik neškodného radikalismu a tak četné chvalořečníky starých dob, jako mezi pensisty. Je to přirozené, neboť marně touží po návratu mládí.

Jen v jednom směru jsou skoro všichni pensisté stejní. Vyhledávají s oblibou společnost sobě rovných, v nichž vidí dolorum socios (společníky bolesti). Shledáváme u nich jakýsi pud sdružování, který je nutí, aby se shlukovali v houfy, jak to na podzim činí někteří ptáci. Každé doby denní můžete spatřit — zejména v sadech, kde neramují tramvaje a auta — takový houfek pensistů, kteří rozvázně kráčeji nebo posedávají, živě rokuje. Tam se rozváže jazyk i tomu nejzamlklejšímu samotáři. Vždyť je mezi svými, mezi nimiž nejspíše najde porozumění pro své bolesti! Ale dejte pozor! Nelze na pensistovi žádati, aby konal jakousi dvojí práci najednou, aby totiž krácel a při tom mluvil. Nutno tedy mít porozumění pro velmi častý zjev, kdy se pensisté vždycky zastaví, kdykoli některý z nich něco zajímavějšího vykládá.

Hlavní thema rozpravy tvoří — jak ani jinak býti nemůže — kromě hospodářských poměrů zašlé doby a zkušenosti z oněch dob čerpané. Pensista žije vždy spíše v minulosti, než v přítomnosti.

O politice z dobrých důvodů raději pomlčím. Jen tolik řeknu, že v ohledu veřejných poměrů není lepších politiků nad pensisty, tak jako za války nebylo v ohledu vojenském dokonalejších strategiů a taktiků nad ně. Proč to tu všechno píšete? Aby se i nezasvěcení a zvláště ti, kdož rozhodují o osudech pensistů, vpravili do duše těchto starých a zpravidla také větších a bezbranných lidí, kteří jsouce se svými příslušníky rodiny odkázáni jen na své odpočívání, dobře si zasloužili toto své »zaopatřené stáří« a kterým »bezpracný důchod« vytýkati by bylo nevděkem.

Válečné a poválečné poměry

«A tím bychom mohli opustiti pole obecných úvah a vkročiti rovnou do nedávné minulosti a přítomnosti. Naše nešťastná generace prožila dvě světové války a třístátní převraty se všemi starostmi, se vši bídou a se všemi útoky na tělesnou i duševní rovnováhu člověka. Nedivme se proto přecitlivělosti a předrážděnosti oslabeného organismu. A přece za poslední hrozně války nebylo větších optimistů nad pensisty. Člověk doufá, dokud žije. Za války jsme se potáceli mezi zoufalstvím a nadějí. Rvávé vyhlásování neslychaných válečných úspěchů t. zv. osy v tisku a rozhlasu na straně jedné, odpadlictví, zrada a udavačství vlastních lidí na straně druhé, čehož jsme se nikdy nenadáli, to vše nás přímo omračovalo. Ale pak zase uklidňující a nadějně zprávy ze zahraničí naši páteř narovnávaly a tak se to střídalo ze dne na den, z týdne na týden, měsíc po měsíci a konečně rok po roce. Napali jsme každou větu z cizího rozhlasu, debatovali jsme o zachycených zprávách v hloučcích a budili jsme dokonce pozornost i v německých konfidentech a vždy bdělém a podezíravém gestapu.

Osvobození a zklamání

Konečně přišel konec otročiny a konečně přišel po divoké bouři oddech a s ním neskrývané projevy radosti nad vítězstvím a očekáváním šťastnější budoucnosti. »Ještě krátký čas a bude zase dobře! Budeme tedy mít aspoň podzim života spokojený.« Tak jsme se utěšovali. Ale — žel — nikoli na dlouho. Začaly se objevovat zjevy, jakých jsme se nenadáli. Najednou tu bylo plno hrdinů, podzemních a ilegálních pracovníků, řečníků a reformátorů, o nichž za války nebylo ani vidu ani slychu. Musím však sám sebe napomenouti, abych nešel dále a nezabloudil příliš daleko do politiky. Raději se vrátím ke svým pensistům.

Nouze

Po krátkém čase srazila enormní drahota všech životních potřeb »požitky« pensistů co do nákupní hodnoty peněz nejméně na jednu třetinu a současně měnová reforma uzavřela i ty nepatrné vklady, které

byly určeny právě pro doby nejhorší. Mzdy a pevné platy aktivních zaměstnanců stoupaly, ne sice úměrně nastalé drahotě, ale přece jen tak, že ji aspoň zčásti vyrovnávaly. Jen ten bezmocný pensista tu stál se svou bídou téměř bez ochrany. Ne patřil »k pracujícím lidu«, jak zněla ustálená fráze. Jak také pracovat, když již nemohl a když ho nikdo nechtěl, ba když mu některé zděděné předpisy dokonce zakazovaly výdělečnou práci? Zase se tu potvrdilo pravidlo, že platí i v pospolitém životě fyzický zákon, že se síla šíří ve směru nejmenšího odporu. A odpor pensistů nelze věru nazvati zvlášť imponujícím, a že s ním rozhodně snadnější pořízení, než s některou vlivnou politickou stranou. »Jen probůh žádnou nemoc, nebo jiný mimořádný výdaj, co bych si počal?« Tak lká utrpení duše pensistova. Z jedné třetiny dřívějšího výslužného lze s nouzí uhraditi jen holé živobytí, ale každý mimořádný výdaj je s to zasaditi nezhojitelnou ránu pensistovu rozpočtu. I on dostal sice na dvakrát přídávky po 300 Kčs měsíčně (správně asi po 200 Kčs po srážce daně) ale co to znamená, hledí-li se ke kupní síle peněz?

Staro- a mladopensisté

Mezitím odcházeli do výslužby zaměstnanci s vyšším aktivním platy a úměrně tomu se zvýšeným výslužným a tak se tvořili vedle staropensistů i lépe opatření novopensisté, jak tomu bylo neblahé paměti po první světové válce, kdy se utvořily dokonce asi čtyři kategorie různých pensistů. Rozumí se, že takové poměry nalévaly a nalévají jed nespokojenosti do pesimistické duše staropensistů. Několikrát se objevily zprávy, že konečně dojde i na zlepšení situace pensistů, aspoň na zřevno právnění všech, ale vždy znovu pohasly ohnífky nadějí ve zrácích těchto starých lidí. »My se již ničeho lepšího v životě nedočkáme«, tak zní melancholický závěr všech jejich řečí.

Co je toho příčinou?

Co je důvodem takové nevšímavosti k situaci pensistů? Není přece možné, aby ředitelé našeho státu nímž ústrojí nevěděli o hospodářské tísní pensistů zejména těch nejmenších a chudých vdov, čili jak se říká sociálně nejslabších, ale i těch vyšších, jejichž výdaje a břemena jsou také úměrně větší.

Je také vyloučeno, že by t. zv. rozhodující činitelé v této věci pomoci nechtěli, že by neuvážili že si pensista odpracoval své životní pensum za 35—40 let jaksí do zásoby, že položil svou práci a svými zkušenostmi za tu dobu základy pro další výstavbu státu a že si platil v hodnotné měně pensijní příspěvky na své přiměřené zaopatření ve stáří.

Zbývá tedy jediný závěr: že rozhodující činitelé pomoci nemohou. Proč nemohou, to by mělo býti otevřeně vysvětleno tak početné skupině »lidu«, jehož jsou součástí. Snad je to skutečnost, že stát nemůže najít v rozpočtu úhradu pro takové zvýšené výdaje. Ale proti tomu by bylo lze namítnouti, že náš stát vzal na sebe množství břemen, k jejichž krytí nebyl povinen a proč něž mu chybí jakýkoliv právní titul. Proč by tedy od sunoval právě povinnost, pro kterou právní titul má? Bůh to suď!

Co jsem, budeš také

Nepředpokládám, ba vylučuji, že by spravedlivé úpravě nadhodnocení pensí bránili aktivní kolegové ale kdyby tomu přes to tak bylo a kdyby se sami měl někdy ocitnouti v podobné zlé situaci (což je nepravděpodobné), zmiňují se v závěru o dvou podobnostech která věc lépe vysvětlí než dlouhý výklad. Jeden ducha plný latinský epitař (náhrobní nápis) zní: »fui, quod es sum, quod eris«. Mluví tak mrtví k živým a mohli by chom to přeložiti do své milé mateřštiny: »byli jsme co jste, a budete, co jsmes«.

Za svého mládí jsme četli ve školní čítance krátkou

mravoličnou povídku: Jeden hospodář dával svému otci, výměnkáři, jídlo do dřevěného korýtka, chtěje ušetřit nádobí. Když výměnkář zemřel a hospodář chtěl korýtko spáliti, řekl mu jeho mladý synek a příští nástupce: »Zadrž otce, vždyť i já budu korýtka potřebovat, až odejdeš na výměnek.«

Za svého dlouhého života jsem již dávno ztratil přehnané naděje do ceny a účinnosti jednoho časopiseckého článku. Ale přes to nemohu vyloučiti, že tento článek bude čísti i někdo z vlivných lidí, v jehož paměti z obsahu něco uváže, co by mohlo k nápravě přispěti. Tím by byl účel článku splněn.

literatura a umění

Otto Zouplna

Sochařství a moderní šaty

Moderní mužské šaty jsou stále jednodušší, plošší, bez záhybů.

Představte si sochaře, co mu to dá práce a přemýšlení, než tuhle jednoduchost zvládne, než se mu podaří vtisknout ji do hlíny tak, aby to nebyla mrtvá látka, aby to podporovalo duševní dění člověka, který v ní vězí.

To je jedna z největších potíží, na níž naráží sochař při výtvarném zpracování dnešního obleku. Nemělo by se snad pomýšlet na to, aby se použilo neurčitě stylisované draperie, aby oděv nenesl jen znak určité, v tomto případě naší doby? Podobně už urvažoval Rodin, který ve svých »Myšlenkách o umění« říká:

»Vystříhal jsem se ve svých dílech reprodukovatí zvláště, ni oděv určité doby. Líbil jsem ostatně skorem výhradně nahé tělo — soudím, opravdu, jako moji antičtí předchůdci, že tělo jest jediným skutečným šatem duše, šatem, jímž vyzařují její paprsky. Bylo-li mi však naprosto nezbytno obléci své postavy, učinil jsem to tak, že všechna nevýrazná zvláštnost oděvu zmizela.

Toť právě úskalí historických i současných obleků, že připouštějí tvary, které neodpovídají ničemu z citů, jež chce umělec vyjádřiti, a které jsou na jeho dílech mrtvou přítěží. Vкус každé doby zuniformuje zevnějšek všech lidí, jest tedy zřejmo, že splyne velmi nepěkně v nejrůznějších podobnostech s jejich zvláštní osobitostí. Umělec tedy musí zredukovat oděv na nejpodstatnější prvky, na hlavní logické linie a nalézt, pokud zevní obal prozrazuje svými nejnepatrnějšími záhyby ještě pohyb osobnosti i zvyky duševní. Myslím, že zvláště malíř Puvis de Chavannes dal v tom smyslu znamenitý příklad. Jeho postavy, jsou-li oblečeny, mají vždycky šat, který se hodí přesně jejich postavení, povaze a činu, který provádějí.

A to je jistě veliká zásluha — neboť v umění nemá být nic bezúčelné a nevýrazné.

Tolik Rodin. Vzpomeneme si při té příležitosti na jeho sochu nahého Victora Huga. Nezdá se však, že by bylo vše vyřizeno prostým odmítnutím šatu, kteréhož způsobu by asi dnes bylo těžko možno použít při portretování význačných současných osobností.

Zeptali jsme se několika sochařů, jak na tento problém pohlížejí.

Profesor Otakar Španiel:

K názoru, zdali by se měla řešit forma oděvu tak, aby nenesla znak pouze určité doby, mohu zaujmout jen negativní stanovisko. Jsem toho názoru, že každé umělecké dílo má nést znaky své doby, má být dokumentem, který zhuštěně podává dobu, svými kořeny má kotvit v současnosti. A právě tento znak současnosti má být jeho nejpřednější a nejvýznamnější hodnotou.

Skutečně všechna velká umělecká díla mají ony znaky, které jsem uvedl. Zobrazené osobnosti nejsou vyňaty ze svého prostředí a doby. Naopak svým pojetím a použitím oděvů té které doby tuto jen zdůrazňují. Může-li dnešní historik nabýt přesného přehledu o starých epochách lidstva, je to jen díky výtvarnému umění.

Pohlédneme zpět na výtvarná díla Assyřanů, Egyptanů, Řeků, doby středověku přes renaissance, barok, rokoko, empire,

k době biedermeirů až po dnešní dobu. Všechna díla zde namátkou jmenovaných dob dávají nám přesné, určité představy o životě národů, umožňují sociální strukturu života. A jejich současností napomáhal oděv. Měl vždy velký psychologický reflex na život nejen jednotlivce, ale celých národů. Řčení »šaty dělají člověka« je zde na místě, byť v přeneseném paradoxním užití.

Šaty dělají člověka

Jako bohatě členěná ríza antického Řeka nebo Řimana omezovala a mírnila jeho pohyby a diktovala jeho chůzi, dávala mu důstojnosti a vážnosti, tak grotesknost gest a schůze člověka v době rokokové vyplývala z jeho sametového kabátce, zdobeného krajkami a střevisů, s vysokými podpatky. Ani v myslí si nepřipustíme, že držení těla, chůze, gesta ženy doby fin de siècle byla tatáž, jako žen starého Řeka nebo Řimana.

Pozorujme člověka, jeho pohyby v pracovní dny a ve dny kdy oblékl své sváteční šaty. Muž, který oblékl nové šaty, prozradí svými pohyby tuto »událost« tak názorně, že není třeba zvláštního pozorovatelského nadání.

Oděv nebyl skoro nikdy výsledkem výhradně praktického přizpůsobení se životu, a ani dnešní racionální názor životní nedovedl to překonat. Naopak, dnes jsme na tom hůře. Dřív mival člověk dvojitý oděv, pracovní a sváteční. Pracovní ústrojí antického sochaře nelišil se podstatně od oděvu sochaře v době renaissance, nebo šatu řemeslníka doby středověku nebo baroka. Bývala to halena řemenem přepásaná, k tomu suknice nebo nohavice. Sváteční oděv se od tohoto šatu naprosto odlišoval. Dnes není tohoto rozdílu. Nehledě k několika výjimkám, stává se obnošený sváteční šat pracovním oděvem, je na konec dobrý do práce. U nás snad tvoří výjimku jen lid na Slovácku, který má dvoje šaty, jedno do práce a druhé sváteční; nestává se nikdy, aby svátečních, i když jsou opotřebovaných, použil pro pracovní dny.

Dnešní člověk obléká se stejně, žije-li v Americe, v Evropě nebo v Asii, v Africe nebo v Australii. Abstrahují od skupin národů, zachovávajících národní kroje. Mužský oblek dneška byl oprostěn všech zajímavosti a výtvarných složek. I to říkalo, co měl u nás v dobách probuzeneckých, zmizelo, vše bylo tak zjednodušeno, že šaty dosáhly nejvyšší hranice střízlivosti a fadesy.

Toga a roury

Nyní to jsou již jen roury, do kterých se muži odívají. Velká, která obeplná trup, dvě menší, ve kterých vězí nohy, a dvě nejmenší, které jsou nastrčeny na paže. A ideálem tohoto oděvu je, aby roury měly co nejméně záhybů. Je-li vůbec nějaký rozdílný, odhaluje jej jen cvičené oko. Není podstatného rozdílu mezi oděvem hlavy státu a posledního občana.

Kolik výtvarných podnětů naproti tomu poskytovala říza antického Řeka nebo Řimana, oděv renaissance. Umělcova úloha tím byla usnadněna, oděv byl velkou výtvarnou složkou a pomůckou. A byly doby bez této bohatosti a výtvarné zajímavosti oděvů, ale jejich umělci dovedli i z této poměrně chudosti vytvořit díla stejně velikých hodnot jako antické Řecko. Mám na mysli středověk, najmě gotiku, dobu náboženského zanicení a asketického odříkání. Jsou to dva extrémy: za prvé bohatost podnětných pomůcek, za druhé střízlivost, chudost. Je vidět, že to není vnější podnět, který postačí sám o sobě k vytvoření velkého díla.

Balzacův plášť

Zmínil jste se o Rodinově soše Balzaca. Řadím tuto sochu do kategorie nazírání »gotického«. Její plastická ukázněnost a přísná úměrnost, její pevná vnitřní konstrukce, objemová náplň, stavba plánu, všechny tyto věci jsou projevem silné vůle. Nebýt těchto činitelů, postava by se v dekorativním plášti rozplynula. Jaké lákadlo byl ten plášť, jaké nebezpečí! Jistě Rodin cítil obtížnost úkolu. Jen náhoda přivedla ho na myšlenku, aby použil pláště. Tento plášť není snad fantasií Rodinovou, a je-li z určitého stanoviska anachronismem, je jím na účet Balzacův. Ale skutečnost, že Balzac skutečně takového pláště používal, to jest pracoval jen v tomto oděvu, dává tomu oprávnění. Jak známo, socha, objednaná společností francouzských spisovatelů, vzbudila svého času všeobecný odpor a měla za následek rozvázání smlouvy s umělcem. Vytvořením pomníku byl pověřen sochař Fulgière. Přesto, že použil koncepcí Rodinovy, nevytvořil sochu. Podařilo se mu zpodobnit člověka zabaleného v plášť, jako by odpočívajícího po příjemné koupeli.

Dostávám se opět k tomu, co jsem již jednou řekl, že totiž vytvoření uměleckého díla není závislé na vnějších námětech. Rozhodující je vnitřní obsah a náplň.

Je-li antická socha projevem nejdokonalejšího plastického

zvládnutí, dosud nepřekonaného, vnitřní náplň je tu chladná, bez duchovního obsahu.

A proti tomu chudost, jednoduchost a střízlivost krojí doby gotické vedly umělce na jiné cesty. Na cesty lidskosti a lidovosti. Ještě dnes setkáváme se v krajích francouzských katedrál s typy lidí, se sedláky i femesníky, jejichž předkové, vytesaní do kamene, zdobí tyto monumenty. A nevěřím, že to bylo cítění a náboženské zanícení, které vedlo tyto umělce k tak hlubokému proniknutí. Je to příliš lidské, než aby tomu bylo tak. Vždyť nacházíme na těch katedrálách taková díla, že, kdyby dnešní umělec se odvážil něčeho podobného, byl by považován za rouhače a neznaboha. Je to hluboké pochopení a prožívání lidství, člověka, které bude vždy základním východiskem umělcovým.

A přeče...

Umělecké dílo musí kotvit v současnosti. Jsem si plně vědom chudosti a výtvarné nezajímavosti dnešního mužského oděvu. Jeho standardnost je pro umělce přímo zoufalá. Ale v tomto oděvu je vždy člověk. Nalézt a vytvořit tohoto člověka, je velký úkol pro umělce. Má však svou volnost pro svou práci. Podaří-li se mu najít člověka s pochopením jeho lidské podstaty, s jeho hlavními fyzickými i mravními prvky, objeví i v tom střízlivém, co dnešní šaty poskytují, takové výrazové prvky, je jimi doplní své dílo.

Rozhodující tu bude vždy velká umělecká kázeň, smysl pro úměrnost a stavbu plánů, správné rozdělení a vyvážení objemů. A každý sochař by měl začít svou práci napsáním těchto tří slov na stěnu svého ateliéru: »Úvaha mění vjem.« Je to výrok malíře Cezanna a svou pádnou stručností vyčerpává celé knihy filosofie umění.

Prof. Břetislav Benda:

Moderní oblek nevyhovuje vždy výtvarnému vyjádření, jelikož je příliš jednoduchý, strohý a málo tvárný. Proto Rodin nepoužil současného obleku při pomníku V. Huga, kterému dával smysl vyšší, abstraktní, kde vyjadřoval více duševní pomyslnost básníka, vyjádřenou ještě připojenou figurou Vnitřního hlasu a Genia. Rovněž při soše Balzaca, chtěl-li Rodin vyjádřit nadsmyslnost Balzacovy osobnosti: podařilo se mu to po mnoha studiích a velkém úsilí tím, že zahalil básníka v plášť, čímž socha nabyla monumentalitu a duševní, takřka nadpřirozené krásy. Rodinovi nešlo o oficiální portrét, nýbrž o duchovní náplň a celkovou koncepci duševního dění obou básníků, čehož ovšem by byl nedocílil použitím současného obleku.

Jinak ovšem pracoval J. V. Myslbek, který dovedl skvěle sochařsky zvládnouti problém šatu jak dnešního, tak antického (Oddanost) a draperie vůbec, v čemž byl nepřekonatelným mistrem. Jeho oblek na soše L. Riegra nebo Lobkovic je dobový a přeče plasticky účinně působí svým uspořádáním a celkovou lyričnou kompozicí i detaillem jednotlivých partií záhybů šatu. Na příklad draperie na soše kardinála Schwarzenberga je tak živá a krásná, že můžeme říci, že nikdo od dob renaissance nedovedl ji tak skvěle vytvořit.

Myslbek byl si vědom této své přednosti a o Rodinovi se jednou vyjádřil, že umí vymodelovat dobře tělo, ale »hadry« žs dělat neumí.

Ovšem názor Myslbekův na šat byl docela odlišný od názoru Rodinova. Myslbek chtěl vyjádřit realitu a říkal nám při korektuře, že na modelované látce musí být vidět, že je to »štof«.

Jan Stursa měl s modelováním moderního šatu jisté obtíže při pomníku Svatopluka Čecha, kdy bral poučení z Myslbekova Lobkovic, na kterého se chodil dívat. Stursa však nebyl vysloveným sochařem draperie a šatu, tento problém mu jaksi nesešel. Raději tvořil sochy v aktu, v čem byl velkým mistrem. Při dokončování pomníku Sv. Čecha se těšil, že se opět vrátí k svým zamilovaným tématům.

Gutfreund vyjadřoval šat na soše presidenta Osvoboditele T. G. Masaryka docela jiným způsobem, než Myslbek nebo Stursa. Vytvořil postavu v šatu tak, jak ho T. G. Masaryk nosil, v nážehlených kalhotách a kabátu, a přeče socha působí monumentálně vcelku i detailu, neboť je modelována ve velkých formách se silným plastickým účinem.

Z těchto příkladů lze usuzovati, že i moderního šatu lze použít k vytvoření dobové sochy portrétní. Záleží ovšem na pojetí celkové kompozice a na způsobu, jakým dnešní sochař dovede tento šat podat, jak jej dovede výtvarně zvládnout.

Jsem toho názoru, že každá doba má tvořit současnost, i když se jí staví v cestu problém moderního obleku, který je rozhodně méně vděčný, než šat v dobách minulých.

O t a k a r Š v e c:

Myslím, že mezi člověkem a oděvem jeho doby, který je

pro něj typický, je přímá závislost, takže se oblek v určitých případech nedá nahradit neurčitě stylisovanou draperií. Ukáži to na příkladu. Když jsem pracoval na Masarykově soše, oblékl jsem mu kabát a na hlavu jsem mu posadil měkký klobouk. Masaryk nikdy nenosil tvrdý klobouk, neboť měkký provažoval svým způsobem za symbol demokracie. Dosáhl jsem tím většího, silnějšího dramatického účinku na rozdíl od přeč cházejících Masarykových portrétů, které všechny bez rozdílu autora měly za model presidenta v žaketu. Masaryk s přehozeným kabátem a měkkým kloboukem, to byl konec konce jeho typický oblek z doby, kdy po světové válce přijel do Prahy. Když jsme ho vítali na Wilsonově nádraží, zůstal nepochybně dojem. Teprve od této doby se začaly objevovat masarykovské portréty s kabátem všelijak oblečeným nebo přehozeným.

Na svých návrzích pomníku plukovníka Svece, který by postaven na Pohofelci, jsem užil též těžkého legionářského kabátu, přehozeného přes ramena, takže tvoří mohutnější postavu se silnějším dramatickým nervem. Na hlavu jsem Svece posadil papachu na způsob starých mazáků. Když jsem pak mluvil s legionáři, říkali mi, že tak opravdu kabát nosil, takže moje intuice odpovídala pravdě.

Pro mne, kterého nazvali stoupencem civilismu, by byl zavržení nebo lépe odmítnutí určitého druhu obleku nemohlo. Při této příležitosti bych však chtěl podotknout, že podle mého názoru je nutno vycházet vždycky od sujetu. Je velké rozdíly mezi tím, budou-li modelovat umělce nebo státníka. U umělce, pokud není dán oblek, který bývá již sám o sobě zajímavější a méně civilní, je spíše možné, dovolit si trochu volnosti. Dělal jsem na příklad Heyduka, jak kráčí s hůlkou v ruce, prostě, jak jsem ho znal z procházek po písečných lesích. Podívejte se na Smetanu v čamaře s příznačnými kalhotami pro tehdejší dobu. Jaké se tu naskytují možnosti postavit takovou figuru! To je vůbec to nejdůležitější, postavit člověka, aby to nebyl panák s podobou jen v obličeji. Na Smetanových zvarhaněných kalhotách se ovšem v záhybech dá vymodelovat to, že skutečně pevně stojí. Proto tak měl již Stursa tolik práce s pantalonem sochy Svatopluka Čecha. Právě tak je tomu s čamarou. To je prostě kostým, se kterým se dá snadněji pracovat. V obleku této doby proniká konstrukce těla na povrchu. A teď jsem vlastně u kořene samého problému.

Obraťme se od posledních let minulého století do dnešní doby. Vezměte kteréhokoliv člověka, který má dobře ušitý šat. Na něm nepoznáte, zdali je to atlet nebo mrzák. Sako s nekřídou žádných záhybů a kalhoty netvoří prolomovanou rouru, která sledovala spodek, nýbrž dva rovné puky. A tohle zpracovat je mnohem obtížnější, než nejkomplicovanější draperie.

Jak jsem již řekl, budu-li postaven před úkol potřebovat umělce minulé doby, bude to vždy snadnější úloha, než portretovat Stalina nebo Trumana. Stalina si na příklad představuji jen v jakémsi vojenském stejnokroji, který opět poskytuje určité výhody, jako každá uniforma, neboť se vymyká civilnosti. Představím-li si Roosevelta, vidím ho vždy sedět v křesle, s jakýmsi přehozením přes záda. Tady je opět usnadněno výtvarné zpracování civilního šatu tím, že sedí, následkem čeho se vytváří zcela určitá, konkrétní linie nohou a záhybů oděvu. Truman by pro mne snad sedět nemohl. Právě tak si nedovedu představit každého hudebníka či skladatele sedícího; případně mi to někdy příliš opakované. Je nutno rozlišovat a posazením či postojem vyjádřit, o čem jde.

Z toho všeho je vidět, že moderní civilní oblek, především stojícího člověka, dobře ušitý, zakrývající všechny charakteristické nedostatky a zvláštnosti postavy a vybočující z představy serie zcela totožných lidí, je obtížným úkolem, před kterým dnes stojíme a jehož řešení je mnohem těžší než dřívě.

Vytváříme dnes dobře minulost. Je tu prostě časový odstup, který umožňuje víc, než si lze představit. Za padesát let, kdy asi bude oblek ještě jednodušší, budou sochaři považovat za snadné a po výtvarné stránce výhodné, ztvárnění šatu dnešní doby. Chtěl bych se tu jen zmínit o legendárním zpracování představy určité osobnosti. Při tom je možno použít uzdu abstraktnějších představ a ve stylisaci formy draperie. Takové pojetí bude snazší pro další generace, na které nezapůsobí přímý styk s modelem.

Nechtěl bych říci, že výtvarně zpracovat dnešní oblek je nemožné. Je však zapotřebí většího vypětí, delšího hledání intenzivnější práce a důmyslné kompozice, která by pod normalisovaným šatem dnešní doby nalezla, nebo lépe řečeno dala vyniknout sujetu se všemi charakteristickými znaky, neboť je to konec konců sujet, který musí být začátkem a koncem plastického výtvarného počinu.

Stojí tedy dnes před námi lidé, jejichž normalisovaní

V Ý Z N A M N Á N O V I N K A české hudební literatury

Mirko Očadlík:

SVĚT ORCHESTRU,

II. díl, České skladby orchestrální

První česká práce toho druhu, která přináší pohled na rozměrnou oblast české hudby symfonické z let 1800 až 1940. Popis skladeb podává tu osvědčený vykladač hudebních děl v pražském rozhlase, Mirko Očadlík. Všem přátelům a posluchačům české hudby stane se tato kniha vodítkem a vítanou pomůckou, přiblíží široký a výrazný svět české orchestrální hudby.

Kčs 150.—, váz. Kčs 185.—.

ORBIS, PRAHA XII., Stalinova 46. — U knihkupců.

RYCHLEJI
se naučíte cizím řečem, budete-li navštěvovat naše dopolední kurzy ruštiny a angličtiny. Menší počet žáků, větší učební možnosti! Kromě toho pořádáme odpolední a večerní kurzy, kroužky a soukromé hodiny. Učíme novou zábavnou metodou „Rusky nebo anglicky hovořit za 100 dní“.

Vyzadejte si naše prospekty!

LANGUAGE INSTITUTE
PRAHA II, HYBERNSKÁ 12. TEL. 231-39.

Hráči naši čs. třídní loterie,

nezapomeňte na vaše datum:

11. listopadu

zahajuje nová 55. hra

s nejlepším a nejvýhodnějším

herním plánem!

Váš los se může proměnit i v milion!

Rozhodněte se dnes, zakrátko můžete si

zajít do prodejny pro výhru

Štěstí je někdy tak jednoduché!

PAMĚTI

DR. VAVRO ŠROBÁP,

Z MÔJHO ŽIVOTA

Kniha vzpomínek populárního slovenského politika.

Tuto knihu by měl číst každý, komu leží na srdci problém česko-slovenský, nejožehavější otázka republiky.

Národní osvobození.

Brož. 120 Kčs, váz. 150 Kčs.

BOŽENA MRŠTIKOVÁ:

PO VILÉMOVĚ SMRTI

Třetí, samostatný díl dokumentárních a kouzelně vyprávěných vzpomínek na život a tvorbu spisovatelské dvojice bratří Mrštíků.

Božena Mrštková napsala tu knihu prožitou a pročitěnou, knihu plnou pohody, knihu oddané lásky a služby zemřelému.

Literární noviny.

Cena 50 Kčs.

U všech knihkupců.

Fr. Borový, Praha.

„Vančura zůstává největší silou moderní české prózy, protože vidí nejen to čeho jiní nevidí, nýbrž to nové vidí čistě tvárně, stále nově hledanými a nalezenými cestami výrazovými.“
F. X. ŠALDA

Nové souborné vydání

DÍLA VLADISLAVA VANČURY

ve dvaceti svazcích za redakce Jana Mukařovského a Ivana Olbrachta a v grafické úpravě Frant. Muzíky, bude zahájeno třemi velkými, nejslavnějšími romány:

MARKETA LAZAROVÁ

Brož. 60 Kčs

PEKAŘ JAN MARHOUL

Brož. asi 60 Kčs

KONEC STARÝCH ČASŮ

Brož. asi 100 Kčs

VÝHODNÁ SUBSKRIPCE

Kdo se přihlásí k odběru všech dvaceti svazků do 1. XII. 1946, obdrží je s 15% slevou. U knihkupců Družstevní práce • Melantrich • Svoboda

1947

1948

S CHUTÍ DO
DVOULETKY
S BONBONY

Orion

